Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIоцагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дения ● ШОАТТА, 12 ДЕКАБРЬ, 1981 ШУ. ● № 149 (6559). ● Мах 2 кап.

ДЕ ДЕЗАРАШ ДУКХА ДА

Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза къахьсгамхоша чIоагIа уйла тIаккхийта Iомаду, КПСС ЦК ноябрьски Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева дань къамаьлли цига тIаийцна решенеш.

Цар тIадехка денхараш толаме кхоачашде торо хулийт республике хьалха латтача коллективаш балха опыт юкъейоалайича. Республика юрта боахама министра С. А. Кириллова цу хьакъехьа дань къамаьл къоабалдеш тIаийцар колхозхоша.

Министра белгалъяьккхар ЦIе байракхаш лелаю Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене СМУ-7 коллектив, Шелковской района «Путь к коммунизму» яха колхоз. Цар дахь толамаш дийцар.

Халахете а, цига санна балхаш лелаш Нестеровске. Укхаза а вIашагIъехкар механизированни отрядаш. ХIаьта а ма хетта дIадахаиза цар балхаш. Цун керттера бахьан да техника доал доецаш хилар; наха дика къахьегарг дола моральни а материальни а хьалаш вIаштIехьа ца дехар.

ХIаьта Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхое чIоагIа йовхо ю дикагIйола балха опыт производствана юкъейоалара. ХIара къахьегамхо дикача хьоккхамашка кхоачавора. Цига укх тIеххьарча шераш хIара кхоабача Iаттагара 3000 а совгIа а килограмм шура йоаккх, хIаьта бIарча республика хьалйицача — 2000, хIаьта Нестеровске — 1900.

Министра белгалдаьккхар хьайбий боахама продуктивность лоха хилар дикагIйола доакъара культураш дIаера е ваш йоли йоакхо ца яр долга. ДукхагIа дIас а еза дикагIа Iувал де а деза люцернана. Шоаза хьекха а ца Iеш, диакза, пхеза хьакха еза ма. Цу гIулакха ший ханнахьен мел эши доагIана хьисапе хий детта деза из тIайолча кхейне. Уж балхаш лертIа чакхдацех Нестеровске. ДогIан хьисапе хий детта 20 агрегат я колхое, хIаьта царех дукхагIъяраш болх беш хилац. Дукха хий Iодахад пайда ца энаш.

Цатоам хилар колхозхошта Кириллова цхьаькха цифраш хьохайнча а. Цигарча механизатораша соахка хIара гектара тIара 11 центнер мара хьажкIаш яьхаяц, хIаьта укх шера — 26, торонашка хьежача из геттара лоха хьувкъам ба.

— Хьалха латтача хьажкIаш кхееча механизаторий опыт балка юкъейоалае еза, — аьлар министра, — «Джалка» совхозерча Б. Саидова, «Атагинский» совхозерча Ш. Гайтамирова, «40 лет Октября» яхача совхозерча В. Кодзоева Iалама хьалаш миччa беса хиларах хьувкъам 50—60 центнерга кхоачабеш хьалхаю хьажкIаш шер-шера.

Фу бахьан да цигарча колхоза механизатораша хьувкъам эсала болаш из культура хьалкхеяр? Цун керттерча бахьанех цаI да хиш декхача латтаех ма боагIара пайда ца эцар, наьха къахьегам лертIа вIаштIехьа ца баккхар.

Цу колхое коартолаш а лелаю. ХIаьта а республикана чIоагIа эшаш йола из кхачан культура хьувкъам лоха болаш хьалхеяю. Укх шера бIаьсти йийкараш чуелаш хIара гектара тIара 140 центнер а йоаккхаш. Лоаллаха дукха гаьна йоацаш уллача Къулбасе-ХIирий АССР Пригородни районе цар дар санна долча латтанашка хIара гектара тIара 220—250 центнер коартолаш йовх.

КПСС ЦК ноябрьски Пленуме белгалдаьккхад хIара колхоза юртбоахама продукци талхаргIйоацаш дIаоттаяра лаврхIа хьаль моттигаш йолаш хила езалга. Коартолаш ца талхийтара шоашта могар ду колхозхошна. Укх шера дIаоттаьй цар уж доккхий гувнаш а дахь. Цу методагIа дIаоттайча геттара кIезига талх. Хьалха дIалхача хана элаш а еш дIауаттайора коартолаш. Царех 500—600 тонн талха хулар хьалстача. ХIана цу тайпара хIама хургдолаш дац.

Колхое вIаштIехьдаьккхад дIаюош йола коартолаш харжар, уж машинаш тIа йоттар, тIаккха царех сеялнаш хьалйизар санна дола балхаш кулг-кара а ца деш механизмашца делга. Цу гIулакхо уж балхаш де ца дезеш дукха болхлой мукъабоах.

Цхьаькха цхьа дика хIама в чакхдаьккхад цига. Нестеровске цхьа товарищество вIашагIъеллай. Из кагий доахан кхоабаш я. Цунна юкъе болх 87 дезал. Царех хIара дезала хьехоададаьд ах гектар латта. Цу тIа доакъара культураш хьалкхею цар. Хьайбашта шортта доакъар хул. Укх шера колхоза 30 тонн дулх дIачуденнад товариществерча хьайбаш кхоабараша. Цо торо хилийтай шера план кхоачаше.

А. КУИМОВ.

Дика хьоккхамаш гойташ чакхдоаккх цхьайтталагIча пятилетка хьалхара шу Назрановски района «Экажевский» совхоза къахьегамхоша. Толаме кхоачашъяьй пачхьалкхенга коартолаш, илат доахара планаш. Из боаккхача доакха дакъа лаьцад механизатораша. Церна юкъе дикагIбарех цаI ва Арапиев Маьлиадв Салман. Цу совхозе цо болх бу 1957 шера дена. Цхьа шу дIадахийтадац цо толам ца боаккхаш. Салмана дукхаза Сийлен грамотеш премеш тIайийн. Цо балхаш ду хьувкъам чуэцача, складашка алат хьатIаухача, силос кийчъеча, ферме доакъар хьатIаухача. Лоацца аьлча, совхозе вешь деррига балхашта юкъа дакъа лоацаш хул из.

ХIанз совхоза механизатораш сихбенна шоай техника товеш боах. Цар доал деннад нерда шу хьатIеотташ ерррига юртбоахама техника товаь ина. Цига хьинарг гIъахьег Арапиева а.

СУРТА ТIА: «Экажевский» совхоза механизатор С. Арапиев.

Т. АМИШЕВА.
тоьсти сурт.

Дерригне а кхом беш

Нохч-ГIалгIай гIишлошъеча управленена чуйоагIача № 7 йолча гIишлон-монтажни управлене Такиев Абдул керте латтача участка болхлоша къастта дика къахьег цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера.

Дика болх барца, дерригне а хьурмат дара. кхом бара наькъаш лехарца белгалбаьннаб участке Б. Сергеева кулгалдеча комплексни бригада гIишлошъераш. Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе цар хьалъеш латт вай республике цIи хеза йола ударни гIишло — ЛЧ-24 яха установка.

Карерча шера цхьайтта бетта цар дахь балхаш 370 эзар сома маьха да. Къахьегама овсарле лакхъярах, болх ниисa вIаштIехьбаккхарах карагIдаьннад бригадана хIара бетта нормаш 130 процентал кIезигагIа йоацаш кхоачашъе. Чура резерваш гуча а яьхи къахьегарех гIишлохошта укх шера цхьайтта бетта 20 эзар совгIа сома маьха пайда баьб, цу дакъе 18,5 сома маьха гIишлон материалаш кхояьй.

Р. ХАДИСОВ.

ХЬАЙБАШ ТОЛАМЕ IАНГАРА ДОАХАРГДА

Укх тIеххьарча шерашка дика толамаш доахаш хьабоагIа Назрановски района «Экажевский» совхоза хьайбаш леладераш. Цар тIеххоачашъяьй цхьайтта бетта шура а дулх а пачхьалкхенна дIадаларе планаш.

— Мишта вIаштIехьдаьннад шун уж толамаш дика? — хетт аз совхоза директорга Галаев Яхьъяйга.

— Оаха тIаийцача социалистически декхарех укх пятилетка хьалхарча шера 80 тонн дулх дохка дезаш дар тхо пачхьалкхенга, — аьлар цо, — цхьабакъда, оаха цхьайтта бетта декхар 87 тонн да. Шу чакхдоаллаш кхы а итт тонн дулх дохаргда оаха. Шура йоккхара план а кхоачашъергья оаха.

Цул тIеххьагIа ферме долх тхо. Гаьнара дIахьежача бIаргагуш доакх лозунгаш: «XXVI съезда решенеш кхоачашъергья вай!», «Дика къахьегаш чакхдоаккхаргда вай пятилетка хьалхара шу!», «Шелковской района хьайбаш леладераша хьайбаш дика Iангара дахара дIаболабаь болам шерра хьаллоаргба вай!».

360 бежан да укхаза Iангара даькка дезаш. ЦIеначен йайкхачен моттигашка латт доахан. Ферме найсвелар тхона заведующи коммунист Манкиев Баматгири а.

— Мишта лел шун хьайбаш Iангара дахара гIулакх?, хетт аз цунга.

— ПланагIа укх шера пачхьалкхенга 350 тонн шура йохка езаш дар тхо, цхьабакъда, тхоай торонашка а хьежа оаха социалистически декхар тIаийцад 360 тонн шура йохка аьнна. Цхьайтта бетта оаха еккa шура 327 тонн я. Планал совгIа йохкаргья 10 тонн шура. ХIара кхоабача Iаттагара оаха дийнахьа йоаккх 4,8 килограмм шура. ДIадахача шерaца иниснча аз 0,4 — 0,6 килограмм дукхагIа я. ДIадахача Iано къоагIда хьалъекхар эффективни методагIа кийчдаь доакъар хьайбаша дикагIа дуаш хилар, цо боахама боккха пайда белга. Ферме хьатIааза да тха доакъар. Цхьа килограмм хилаал дола доакъар ца доадеш тел оаха доаханна, рацион тойха а ца еш. ХIара кхоабача Iаттагара деннен бийсанне — оаха тел 10—12 килограмм ча, 18 килограмм силос, цхьа килограмм концентраташ, хIаьта муж мел беза болиш м.

Дика кийчо яьй укхаза Iаьна. 275 тонн йол, 280 тонн силос, 600 тонн сенаж, 200 тонн ча, 600 тонн моша гIадамаш да укхаза кийчдаь.

Дика толамаш доахаш къахьегаш ба доярхаш Оздоева Золобан, Мутиева Катишт, комсомолка Бериева Лиза.

Масала, хьокхарга вай Оздоева Золобана балхага. Шера планагIа 1750 килограмм йолаш цо декхар тIаийцад 2200 килограмм шура локкха, хIаьта цхьайтта бетта лыкха шура 2286 килограмм я. Цхьабакъда, хьалхара моттиг лелаеш хьайоагIа Мутиева Катишт. Цо хIара кхоабача Iаттагара яьккхар 2345 килограмм я. Царел дукха тIехьа ца юсаш къахьегаш я Бериева Лиза а. 2050 килограмм совгIа шура яккхай цо а укх шера цхьайтта бетта.

Дика вIаштIехьдаьккхад укхаза социалистически яхь леларга гIулакх я. Яхье хьалхалаттарий сийлa центральни усадьбе а ферме а ЦIе байрахх айю. Со хиннача дийнахьа из Мутиева Катишта даьхача толамий сийна айяь яр. Ахчан совгIаташца а белгалбоах хьалхалаттараш.

Иштта дика толамаш доахаш къахьегаш хьабоагIа хьайбаш леладераш. Цхьайтта бетта яьча итогегIа районе хьалхара моттиг яьккхар «Экажевский» совхоза хьайбаш леладераша. Ферма коллектива я районии а республикански а сийлен Улга тIа.

А. САГОВ.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС обкома бюро, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совет, облсовпроф, ВЛКСМ обкома хьалхе хьайбий боахама балхерша, районаша, колхозаша, совхозаша, фермаша, бригадаша, хьайбий продукташ дукхагIа ялара, кийчъяра, хьайбаш толаме Iангара даьхара 1981 шера цхьайтта бетта итогашка.

Социалистически яхье котъяьннаргаш а лоархIа республикански газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен Улга тIа яхай

РАЙОНАШ:

НАЗРАНОВСКИ,

1980 шерца нийсйича хьайбий продукташ йохкара объемаш лакхъяьй, дулх кийчдара шера план 87 процент, шура — 99, тха — 117 процент кхоачашъяьй. Района хьалхара моттиг хьожаьй.

ШЕЛКОВСКОИ,

дIадахача шерaца нийсйича хьайбий продукташ йохкара объемаш лакхъяьй, дулх кийчдара шера план 82 процент, шура — 97 процент, тха — 101 процент кхоачашъяьй. Района шоллагIа моттиг хьожаьй.

БОАХАМАШ:

Сунженски района XIX партсъезда цIерагIа колхоз;
Наурски района Ленина цIерагIа колхоз;
Грозненски района 1 Мая цIерагIа колхоз;
Назрановски района «40 лет Октября» яха совхоз;
Ачхой-Мартановски района «Ачхой-Мартановская» яха птицефабрика.

ФЕРМАШ, БРИГАДАШ:

Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза шурий ферма;
Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза шурий ферма;
Шалински района «Московский» совхоза шурий ферма;
Назрановски района «Экажевский» совхоза шурий ферма;
Назрановски района «Назрановский» совхоза шурий ферма;
Надтеречни района «Новогорский» совхоза шурий ферма;
Надтеречни района «Надтеречный» совхоза шурий ферма;
Наурски района «Победа» яхача совхоза шурий ферма;
Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза № 3 йола шурий ферма;
Сунженски района ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза № 1 йола шурий ферма;
Наурски района Ленина цIерагIча колхоза ма Iуй бригада (вокхагIвола ма Iу нов. Хамидов Э.);
Шелковской района «Шелковский» племзавода ма Iуй бригада (вокхагIвола ма Iу нов. Эсмухамбетов Н.).

Республиканска яха условеш кхоачаш а ю социалистически яхье котъяьннаргаш лоархIаш а доярхаш:

	Оьшара шарахIча Iаттагара шура яьккхай (кг.)
Акуздиноева Э. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	5455
Лысенкова А. — Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза доярка	5130
Ансарова А. — Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза доярка	5108
Шамсадова Т. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	5037
Даурбекова З. — Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза доярка	4900
Ибрагимова Л. — Шелковской района Ленина цIерагIча колхоза доярка	[illegible]
Кадыкова З. — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка	4793
Арунова С. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4645
Магомедгадиева Х. — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка	4445
Тагаева Л. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4409
Алимурзаева Т. — Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза доярка	4411
Анбулатова П. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4403
Лукманова З. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4392
Гайсумова Я. — Шалински района «Московский» совхоза доярка	4366
Дибаденова А. — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка	[illegible]
Магомедова М. — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка	4282
Тазуркаева А. — Шалински района «Московский» совхоза доярка	4219
Исаева Л. — Грозненски района «Куларинский» совхоза доярка	[illegible]
Магомедова Л. — Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза доярка	4190
Михайличенко Л. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4187
Шамаева З. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4177
Кольченко А. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4164
Абдурахманова М. — Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза доярка	4131
Султаева С. — Грозненски района «Куларинский» совхоза доярка	4080
Бечаева А. — Шалински района «Московский» совхоза доярка	4072
Хожбазмадова З. — Грозненски района «Юбилейный» совхоза доярка	3990
Бешерханова Н. — Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза доярка	3904
Устарханова Л. — Наурски района «Терский» совхоза доярка	3905
Алимарзоева М. — Грозненски района «Куларинский» совхоза доярка	3888
Хасаева А. — Шалински района «Московский» совхоза доярка	3876
Магомедова С. — Шелковской района Ленина цIерагIча колхоза доярка	3856
Даурбекова Т. — Назрановски района совхоза-техникума доярка	3764
Абакарова К. — Грозненски района «Куларинский» совхоза доярка	3747
Мiйденко Н. — Шалински района «Московский» совхоза доярка	3730
Абдулмежидова З. — Шелковской района «Коминтерн» яхача колхоза доярка	3717
Исрапилова Н. — Шалински района «Южный» совхоза доярка	3700
Худиятова Н. — Шалински района «Автуринский» совхоза доярка	3700
Демильханова З. — Шалински района «Зори Кавказа» яхача совхоза доярка	3700

Шоай отраслех эггара лакхагIа гIыкхаш декъе хьайбаш леладераш. Церна социалистически яхье хьалхара моттиг хьожаьй:

Умаров М. — Шелковской района «Путь к коммунизму» колхоза дахкергдола доахан леладу скотник;
Хамидов Э. — Наурски района Ленина цIерагIча колхоза вокхагIвола ма Iу;
Газапиев Г. — Ножай-Юртовски района Жданова цIерагIча колхоза скотник;
Хасиев Д. — Шалински района «Московский» совхоза скотник;
Абдулаханова П. — Грозненски района «Староюртовская» яхача птицефабрика кхо тIера оалхазараш леладер;
Тарамбаева Х. — Шалински района «Шалинский» совхоза чуоттаь хьакхарч кхоабар;
Скорнякова Н. — Грозненски района «Грозненский молочный» совхоза яккхаш йола хьакхарч лелаер;
Мусхадиноева А. — Шалински района «Зори Кавказа» яхача совхоза Iахьий леладер.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома IV пленум

ЕРРИГА ТОРОНАШ — ПЯТИЛЕТКАНА

Хьалха хоам баь ма хилара, укх шера 8 декабре хилар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома аргIанара IV пленум. «КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума итогехи Пленума решенешкарен цига КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева даьча къамаьлагарен хьадоагIача областной партийни организаце декхарехи» доклад йир КПСС обкома хьалхарча секретара А. В. Власова. Цо аьлар, КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума болх, цун итогаш къобалъеш тIаийцад партийни организацешка, производственни коллективашка, болхлошен колхозхошка, интеллигенце, инженерно-техническии балхахоша, советски наьха дегашка кIоарга чуйийшай. Пленума решенеша шерра перспективаш хьаелл экономикен социально-культурни гIишлон хьалъеча дерригача доакъошка хьинаре болх бара. КПСС XXVI съездо отталь сийлахь-йоккха плакаш толаме кхоачашъяра.

Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева вай бе бееаш боккхен хьлеи болх хиларах, дерригача хьоккхамашта кхоачашъя ца Iеш тIеххьарачашъе а гIорта дезаш пятилетка хиларах дуйцаш аьлар: «План хала, низткъало я,— тIаккха фуд цу тIара хьадоагIар? Цу тIара хьадоагIа из кхоачашъяра шоаза, кхоаза дукхагIа низаш тIадехийта дезилга. Цу тIара хьадоагIа боахам лелабара стиля методаш эргайоахилга сихде дезилга». КъегагIеи дикагIеи оалалуртдаьц аьлар докладчика. Вайна хьалхашка оттадь декхараш хьадда да, уж кхоачашдара наькъаш белгалдаьд, бе безаш ба болх, тIагIертта къахьега дезарга.

Цу тIара хьадоагIаш аьлар дIахо А. В. Власов, — таханарча КПСС обкома пленуме вай къоастаде деза КПСС ЦК Пленума решенешкарей нов. Л. И. Брежнева къамаьлацарча положенешкарей выводашкарей хьадоагIа областной партийни организаце декхараш.

Пленуме дахьа лоацарашка дIаеннай пятилеткея 1982 шерен экономически социальни дегIадахкара плани проекташ. ТIайоагIача хана областной партийни организаце къоастае еза керттера проблемаш ювца безаш ба са.

Республике шерра дIабаьржаб «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта» яхача девизагIа бола коллективай болам. Массанахьа хьаьлаьцай кхыйола патриотически почнинаш а. ГIадвуташ да продукци маьхала янахьра цхьайтта бетта задании промышленносто 100,7 процент кхоачашъяр. Iалашдаьд мехкдаьттен гази, электроэнерги, мехкдаьттахиме продукци яккхара, мехкдаьтта аппаратура, тракторий прицепаш, маькхабулкай изделеш, генаршйя хьайбайн даьтта, кхыйола продукци хьаяра планаш кхоачашъелга. 75 миллион сомел совгIа мах бола культурно-бытовойн коакарта эшен товараш хьадаьд. Къахьегама овсарлен план 100,7 процент кхоачашъяьй. Республика 26 предприяте, е хIара пхелагIъяр йолча тIаккхийта еррига продукци къахьегама овсарле айяра чотагIа хьаьь я.

ХIаьта а, вай республика экономика тайп-тайпарча доакъошка хулаш дола дика гIулакхаш белгалдеш, вай бIарга ца гуш дита йиш яц долаш доли кхоачамбоацараш, къоастанза йола проблемаш. Из керттерча даьнъе доагIаш да производствана интенсификаци яра, цун эффективность айяра. ЦК сецаитеи КПСС XXVI съезда решенешкен хьежка планировани елга тоадарен производства эффективности балха динаьи айяра боахама механизмо ю влияни чIоагIъяран оттаь мероприятеш хIаинзарвоа во кхоачашъю.

Къаьстта сагота дIадахача шера хиначa боарамга диллача продукци кIезигагIа арахецаш хилар.

Хоаш ма хиллара, из дийнад керттерча даькъе чакхдаха мехкдаьтта, металл, промышленни предприятешта эшa кхыйола материалаш ца тоъар бахьан долаш.

ХIаьта а, харцахьа хургдар эттa хьал алхха объективни бахьанашца бакъделга. Практико хьагойтачох бахьан уж хинна ца Iеш цхьабола кулгалхой бехктокхам ца хеташ, болта коллективаш лакха эффективни болх вIаштIехьбаккха ца хар, йолаш йолча резервах пайда во эцнага да. Из доагIа ацетонови, цемента заводашта кога гIирса фабрикана, кхачан промышленносто предприятешта, «Чеченингушстройматериалы» яхача объединена, кхычарна. Цхьаккха хIама дацар царна новкъарле сп. ХIаьта соахкарчу вогIа бу цар болх. 11 бетта план кхоачашъяьян [illegible] ша: «Автоспецоборудование», ацетонови, цемента, электромеханически, «Трансмаш», дулха комбинато, Ермоловски лесопромхоз, гIишлоний материалий Аргунски комбинато. Дукха за я тIехьаоцаш селла дукха предприятеш вай ца хула.

Отчетни хана 16 предприяти лоархIаяьн къахьегама овсарле айяра задапех. Болх беча цхьан саго дер кIезигденнад Малгобекски, Надтеречни, Ножай-Юртовски, Сунженски, Урус-Мартановски, Заводской, Октябрьски районашка. ХIанз а эшалза я фондаша хьалур кIезигдара тенденци халкъа боахама цхьадолча доакъошка. Масаза а санна из хул капитальни дIадохийтар продукци дукхагIа хилийтарца дIа ца чIоагIдеча. Из тайпа хьал да «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» объединенешка, «Трансмаш», цемента заводашна, кхычахьа.

ЦхьайтталагIча пятилетка шоллагIча шера чудоалл вай хилийта кхоачамбоацараш гIалаташ ца хилийта, йолаш мел йола торонаш, ресурсаш оарцагIъяха чIоагIа уйла йолаш.

Вай республикана 1982 шу аттачарех хургдац. Товарий продукци 4,5 процент тIаккхетаргья, 2,2 процент дукхагIа хургда машинашкъо кхухьа мовхьаш дIаюха кхувла пассажираш, дукхагIа хургда уж автотранспорте а. 1981 шерaца нийсдича нака ду бытовой гIулакхаш 4 процент дукхагIа хургда.

Республике бIарчча хьайнийцача промышленни продукци 16 процент тIаккхетаргья. ДукхагIа хургья арахеца мехкдаьттан гаражни оборудовани, приборостроене продукци, кьшкабетонни конструкцеш деталаш, чухьанахьа дукхаду трикотаж, телата кога гIирс, культурно-бытовойн коа-карта эшен товараш, мебель, дулх, гевзарийн, хьайбайн даьтта, наькха булочкаш, баьцадаарий консерваш, кондитерски изделеш, минеральни хий, кхыйола кхачан продукташ.

Капитальни вложенеш 2,3 миллиард сом е иттлагIча пятилетке хиннарел 28,4 процент дукхагIа хургья. Дика дукха средстваш хьожаю мехкдаьтта, мехкдаьтта чакхдоахен мехкдаьттахимически промышленность дегIайоалаяра, мехкдаьттеи гази дIаахийтара коммуникацеш хьалъяра.

«Грознефть» объединене коллективашта хьалхашка латтача декхарех цхьа дийна Iийнадац вай. ХIаьта а белгалде доагIа мехкдаьтта даккхара боарама стабилизаци елга республика мехкдаьттахошта керттердар дол-

(Кхеедоахар 2-ча, 3-ча оагIош тIа).

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ЙИЪЛАГIА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРА ХЬАКЪЕХЬА

ВорхIалагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета йиълагIа сесси хьаелларгья 1981 шера 15 декабре Iуйрийна итт сахьат даьлча КПСС обкома политически дешара ЦIагIа.

Депутаташ дIаязбергба 1981 шера 14 декабре Iуйрийна 9 сахьат даьлча дезз сайрийна 7 сахьат даллалца Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме (Комсомольски улица, № 112, 4 этаж, № 101 йола кабинет) 1981 шера 15 декабре КПСС обкома политически дешара ЦIагIа Iуйрийна 8 сахьат даьлча дена.

КПСС Нохч-ГӀалгӀай обкома IV пленум

ЕРРИГА ТОРОНАШ — ПЯТИЛЕТКАНА

(ДӀахоьдар. Долалур 1-ча оагӀо тӀа).

га. Цу хьакъехьа дукха болх бе беза мехкдаьтта запасаш тӀаккхетийташ. Мехкдаьттен газан яккхара иттлагӀча пятилетке вай тӀаккаьча боарам лохбалийта йиш яц.

Халахете а, республике хӀара шу ме доал кӀезигагӀа дул тоххама бурув деттилга. Анализо хьахьокх цун доли бахьан мехкдаьттахой кӀоаргагӀча горизонташка бахар, бурув детта бригадаш кердача хӀанзарча оборудованеца, турбашца; бурув деттача инструменташца Ӏалашъеча халонаш нийсъялар хиина ца Ӏелга. Керттердар — болх ма боагӀа вӀаштӀехь ца баккхар. Буровой бригадашка 1981 шера тайп-тайпарча бахьанегӀа 115 эзар сагат-ди балха ха яйнай.

ТӀехьарча шин шера доккха мехкдаьтта лахара «Грознефть» объединене кулгалхошта уйла кӀезигагӀа е бахьанаб. Цунна лаьрхӀа дӀаухийтар кӀезигденнад, координацион болх соцабаьб, подсолевой мехкдаьттана болх бу установкаш запчастаща Ӏалаш во ю.

Халкъа боахам хадданза энергеца Ӏалашбара даьккъе доккхий декхараш латт энергетикашта хьалхашка. Республикански энергосистема хадданза эргайоахаш, тоаеш а реконструкци еш а йоллаше а электроэнергеца Ӏалашдар хало хила е хиннад хӀанз а да. Пятилетка на 15 процент дукхагӀа эшаргьл, хӀаьта хьайоакхнилга 5,5 процент локлургда.

Парте обкома бюрос белгалдаьд республика энергетически боахам дӀахо эргабоахаш тоабара де дезараш. Электропередачай линеш тешамегӀа хургйола балхаш даьд, керда системашта юкъера лини йилла яла йоалл. Республика энергетикаша дӀахо а тӀагӀертта шоай предприятей балха юкъехкувла деза кердадар, дукхагӀа кхом байташ йола оборудовани.

КПСС XXVI съезде а КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленуме а дукха уйла тӀаяхийтар керда техника юкъейоаллара. Республика машинаш еча предприятешка изделей номенклатуре структурни хуйцамаш хургда. Арахецача продукце цхьадола дакъа кердадаргда. ОвскергӀен металл кӀезигагӀа дӀадахийтан хургъя мехкдаьтта оборудовани, производственни процессашта доал дара керда автоматизированни системаш, электрографически машинаш, кхыйола техника карараерзае лерхӀ.

Дукха балхаш де дезаш ба яйгача, кхачан, моттигерча промышленноста болхлой. Продукци алсамъяргъя йигача — 19 процент, кхачан — 23, моттигерча — 36 процент. Бытовой гӀулакхаш 60 процент дукхагӀа де лерхӀ.

НГӀАССР Министрий Совето, Госплано, министерствай кулгалхоша оалангара хувца беза моттигерча бийдала ресурсаех ма йотта дукхагӀа пайда эцара хьакъехьара шоашта карайолча предприятей болх, реконструкци еш, керттера фондаш кердайоахаш боккха болх бе беза, хӀаьта цун ларда тӀа пятилетка заданеш кхоачашъелга Ӏалаш а деш.

Республика халкъа боахам дегӀабоагӀача хьалха а санна, йоккха моттиг дӀалоац транспорто. Карарча пятилетке машинаькъашка кхухьа мохьаш 10 процентал дукхагӀа хургда, дӀайоха кхувла пассажираш, 8 процент. ТӀа мел кхетар къахьегама овсарле айяра чотагӀа де лерхӀ. Цу декхарех лоархӀадара дӀахо дергда машинаькъа Грозненски отделене материально-технически база чӀоагӀъяра балхаш. Царна лаьрхӀа хьожаду 40 миллион сом. Плана тӀа оттадаьд автомобильни транспорти авиацин дӀахо дегӀайоалае.

ЦхьайтталагӀча пятилетка бувзама средствашца дикагӀа гӀулакх де лерхӀ халкъа боахамаи бахача нахаи. Городской телефонни станцей емкость 1,7-за дукхагӀа хургъя.

КПСС ЦК ноябрьски Пленуме белгалдир дегӀаенача социалистически обществе экономически социальни прогресса бувзам тӀа-тӀа чӀоагӀлулга. Цо, аьлар ков. Л. И. Брежнева, вай планашта юкъе керттера моттиг социальни программана — халкъа хьал-торо айяра, советски наьха къахьегама, вахара бита хьалаш тоадара, цар духовни культура дӀахо айяра тӀаерзаьча программана лу.

Республика социальни дегӀайоалаяра планаш тӀа чоте эдаш дӀ ю. Культурно-бытовой коа-карта эшен товараш 40 процент дукхагӀа хьадергда. Бехача наьха доходаш 22 процент алсамъяргъя. Паччахьалкхени кооперативни торговлера розничи товарооборот 31 процент айлургъя, хӀаьта бытовой гӀулакхаш цаӀази ахазн дукхагӀа дергда.

Республика цхе шера планаш социальни лостам болаш хилар хьагойт наха чубаха цӀенош хьалдергхиларо а кхыча гӀулакхаша а. ЦӀенош дукхагӀа хьалде, баракашкарей загадованни йолча моттигашкарен нах кхыча квартирашка бохийтилга чакхдаьхад, дешара заведеней материальни база чӀоагӀъе лерхӀ.

Республика социальни экономически дегӀайоалаяра ювцаш йола план кхоачашъяра къаьстта моттиг кхоач гӀишлош хьалъерашка. Республика водрядни организацеш 1981 шера болх бе йолаеннай кердача хьалашка, цар билха мах бу кийчача гӀишлошъяра товарни продукцеген болх бе йолаялийтача объекташкеи хьежжа. ДукхагӀча гӀишлошъеча органи заеша балха темпаш айьй, заказчикашка кийча объекташ дӀаялара планех толаме лоархӀабу.

Съездо дӀа ма дехкара болх бара дика масал хила йиш я Къулбседа - Кавказски бройлерни фабрика хьалъяр. Пусковой объекташка 1980—1981 шерашка 15 млн. сом капитальни вложенеш караерзае езаш яр. «Чечингсельстрой» треста, субподрядни организацей гӀишлонхой цу декхарех лоархӀабу, хӀаьта оалхазарий фабрика 3 миллион бройлераш лелаергйола хьалхара апрӀа 1982 шера 1-ча январе хьалъяь а йоакх.

Карарча шера 11 бетта вайнига болх бе йолаеннай 1530 эзар тонна бийдал шера луш йола известняка карьер. Тихорецк — Грозный мехкдаьттапровод, Малгобек — Вознесенски майдан тӀа сериисти мехкдаьтта хьагулдуи дӀаухийтен объекташ, гӀишлоний Нохч-ГӀалгӀай управлене металлоконструкцей цех, «Чечингсельстрой» треста 250 автомашинана лаьрхӀа гараж.

Белгалданкха доагӀа уж хӀанзарчоа Ӏаяха дукха итоташ йоацилга. БӀарча хьайкача гӀишлоний управленеша, трестаща, организацеша шортига эргабоах шоай болх. ХӀана а дерriга низаш тӀадахийтадац хьалъяьяха езача объекташта, из бахьан долаш хьалъяьяханза йола объекташ кӀезиглац. Алхха юртбоахама отрасле подрядчикашка — «Чечингсельстрой», «Чечингколхозстрой» 1976 шера дена хьалъеш латт нормативни ханашка диллача шин шера хьалъяьяха еза 20-ел сов тӀа йоккха объекташ.

ГӀишлошъеча организацей кулгалхоша е йоагӀа выводаш яьлл наха чубаха цӀенош соцкультбыта объекташ хьалъеча кхоачамбоацараш хилара шоашта яьча критикех. ДӀаяхача хана деша даха йоацача берий учреждениеш, цӀенош, школаш хьалъяра капитальни вложеней лимитах 67—70 процент мара пайда ийцабац.

Во вӀаштӀехьбаьнкха ба боахамаша шоаш гӀишлош хьалъяра болх. Итта бетта 11,7 миллион сома, е плана 54 процент мара белхаш даьдац. ДукхагӀа тӀехьайнсай «Чеченингушплодоовощхоз», «Чеченингушвино», «Скотопром» объединенеш, «Плодопром» трест. Шу чекхдалалехьа 4 миллион сомал совгӀа карадерзае деза цар.

ГӀишлошъерашта хьалхашка чӀоагӀа бехкетохам бола декхарах латт кердача пятилетке, 1981—1983 шерашка экономически социальни дегӀадахара планагӀа республике караерзае езаш я 513 млн. сом капитальни вложенеш, иттлагӀча пятилетке хинарел дукхагӀа. ДӀахо де дезаш да машиностроене, мехкдаьтта чакхдоахача, мехкдаьттахимически промышленноста предприятешта реконструкци ярен технически эргахарен балхаш. Алхха госкапвложеней чотагӀа хьалле дезаргда цхьа миллион гаргга кв. метр йола цӀенош, 20 эзар моттиг йола школаш, 1700 моттиг йола больницаш, 10 эзар бера лаьрхӀа берий учреждениеш. Кхаь даькъах цхьа дакъа совгӀа дукхагӀа гӀирсаш хьалдергда юрташка.

Иштхьало я 1982 шера план 457 миллион сом средстваш карадерзаде деза. Хьалде лерхӀ 182 эзар квадратни метр йола цӀенош, 4 эзар моттиг йола школаш, 2140 моттиг йола берий учреждениеш, дукха кхыйола объекташ.

ГӀишлошъяра йоккха программа хьаллоацаш хила еза эффективно материалаш, деталаш, конструкцеш арахецаш йола предприятеш дегӀайоалаярен хьалъярен ларда тӀа цар тыл чӀоагӀъяра корта бола балхаш дарна. ГӀишлоний материалийн стройиндустрен предприятеш дегӀайоалаяра дешаш парте горкомий, райкомий, стройкай юххьанцарча партийни организацей тӀахьожам хадданза лоаттабеш хила деза.

Боккха болх бе безаргба гӀишлошъяра гӀулакх эргадоахаш тоадара тӀехьа. Керттера уйла тӀаяхийта еза гӀишлошъяра циклах бухсоцаш хьахулачоа, пусковой объекташка ма мотта дукхагӀа низаши средстваши хьагуляре, йистеллаза йола объекташ кӀезигъяра. Цунца цхьана гӀишлошъерашта хьалхашка декхар оттаду тӀадоагӀача шерашка дергда яхаш тӀехьа а ца доахаш доал дара, специализаци кӀоаргъярен шеръярен дешаш хьинерагӀа къестаде.

Пятилетка хьалхарча шера гӀишлош хьалъяра программа толаме чакхъяккхаро дика гӀо дергда юбилейни 1982 шера а цхьайтталагӀча пятилетке а лерттӀа болх бара.

КПСС ЦК ноябрьски Пленуме доккха къамаьл хилар юртбоахама производстве дегӀайоалаяра дешаех, къаьстта моттиг дӀалаьцар, ков. Л. И. Брежнева боахама а политически а плане ерригача пятилетка керттера я аьнкача, продовольственни проблема. Цу хьакъехьа малагӀа декхараш латт республикан хьалхашка? 1981—1985 шерашка юрта боахама шера юкъера валови продукци иттлагӀча пятилетке кхьачача боарамал 23 процент дукхагӀа хилийта лерхӀ вай.

Кердача пятилетке паччахьалкхенга дикка дукхагӀа доххаргда юртбоахама продукце керттера тайпаш. 1981 шера планана нийсдича 1985 шера дукхагӀа йоаза лерхӀ: шекара свекла — 11 процент, генараш — 13,3, коартолаш — 22,2, баьцадаараш — 7,6 сомаши комараши — 35,7, комсаш — 59, харбазаш — 14,3 процент, дулх — 21, шура — 11,8 процент. Шоана гуш ма хилларз, йоах докладчика, плани дегӀадара темпаши дикка йоккха я, уж кхоачашъелга тийша хургда вай беча балхах, торонех пайда эца харах.

1981 шу вайна цӀенхаштта акзамен хилар. Дукхача колхозашен совхозашен во боацаш хьувкъам гулбир гурахьа дийнача ялатий, хьажкӀий, сомий, баьцадаарий, комсий, кхыча культурай. Цо торо елар паччахьалкхенга планагӀа доагӀачул совгӀа 39 эзар тонн ялат дохка, цунца цхьана фуна лаьрхӀа хьажкӀаш планал 7 эзар тонн дукхагӀа. Иштта кхоачашъяьй коартолаши тхьамнен дохкара заданеш.

КӀезига-дукха болх тоабаьб хьайбаш леладеча фермаша. Цо Ӏалашдир продукци кийчъяра планаш тешаме кхоачашъе а 1980 шераца нийсдича цу хьокхамашта кӀезиг-дукха хьалхха довла а. Иштта, карарча шера 11 бетта дӀадахача шера цу хана дехачул дукхагӀа дехкад: дулх — 3,5 эзар тонн, шура — 2 эзар тонн, фуаш — 2,7 миллион.

Пятилетка заданеш кхоачашъеча холуш даькъа юкъедиккад Грозненски района колхозашен совхозашен. Дика хьокхамаш даькъад Назрановски районо. Укхаза шийисторе эггара хьалха баьккхаб ма болча ялатий, хьажкӀий, коартолий эггара беккхагӀбола хьонах.

Иштта во болх баьбац Шелковской, Наурски, Пожай-Юртовски районий дукхача боахамаша а. Керттерча даькъе пятилетна хьалхарча шера планех лоархӀабу Веденски Советски районий боахамаш.

ХӀаьта а 1981 шера республика юрта боахам дегӀабара боарам вайна тоъам бе йиш йолаш бац. Республика кхоачашъяьйац валови ялат гулдара, паччахьалкхенга генараш, комсаш, сом, баьцадаараш, харбазий культураш йохкара план. Йокъал лаьттай аьнне дашза йиш йий из? Дукхачар хаоттама дукъал оттаинзар организованность, корта болаш болх белга. Кулгалдеча тӀехьожам боацаш, пленеш оттаеча гӀалаташ дузийтаи, технологи телхаеш моттигаш хилар.

Хьаьнаргъа вай керттера кхачан культура — ялат. Агротехнически анализо хьагойт карарча шера хьувкъама оптимальни ханаш дӀаяьначул тӀехьагӀа 60 процент гаргга кхаш кийчдаь, 40 процент дӀаде доагӀа ханаш телхаеш. 30 процент хьалха дӀайийна культураш во Ӏатхьаш йолча кхашка дӀайийна хилар. Цхьайолча моттигашка дӀадийра районированни доаца фу, тоьал тӀазала[?] ца боацар. Система йоацаш пайда ийбир удобренех, баьцоагӀаш химически лораяреи оасаца къовсам лоаттабарен средстваех.

Ӏалама халонаш чоте а эцаш хӀара колхое, совхозе, районе, хӀара юртбоахама культура хьакъехьа фу де доагӀа къоастаде деза вай ялат а кхыйола культураш а дукхагӀа яхара, паччахьалкхенга йохкара. 1982 шера вай дӀадоладе деза хӀамаш дӀаювча кхай структура хувцара балхаш, шерра юкъейоалае еза керда прогрессивни технологи, ялата культурай сорташ, цар чотагӀа хьувкъам айбе беза: гурахьа дуяча ялатий — гектара тӀара 25 процент, дуга — 40, хьажкӀий — 30—35 процент. ХӀаьта кхаш кӀезигдаьдале а тӀадоагӀача шера 500 эзар тоннал кӀезигагӀа доацаш ялат гулде деза.

Из декхар реальни и да, вай из кхоачашде а деза.

Йоккха дегаодло я хьажкӀаш. Уж 150 эзар тонн шера яхарга кхачинза даргдац.

Юртбоахама ведомствай, колхозий, совхозий кулгалхоша кӀоарга анализ е еза карарча шера республика хьажкӀаш лелаечар баьча балха хеьяда гӀулакхаш чакхдаха деза долаш дола кхоачамбоацараш дӀадахара.

Вож кӀезигагӀа лоархӀам боаца декхар да гурахьа дӀадийнача ялаташта Ӏунал[?] цар. Укхазара хьал дика дац. ӀӀаьххача хана догӀаш ца делхаш хиларагӀа гурахьа дийнача ялатех 80 процент декъача, во гӀулакх даьча лаьтта дӀадийнадер гурахьа. ДӀадийна ялаташ дикача хьала тӀа дац, цо цӀенхаштта сагота дайт. Партийни комитеташа, советски юртбоахамен органаша, боахамий кулгалхошен специалисташен гуйран-Ӏани бӀаьстани ханашка чакхдаха деза ялаташ да дойтара гӀо дергдола агротехнически гӀулакхаш, планагӀа лерхӀа хьувкъам боаккхарболаш.

ЦӀенхаштта анализ е йоагӀаш да баьцадаарийи сомийи планаш кхоачаш ца яр. Продукци йизза яккхазар юрта боахама министерства, производственни объединеней цхьадолча боахамаша болх во бар бахьан долаш. Алхха цунца доаццхаш да Мичурина цӀерагӀа, «Орджоникидзевский», «Южный», XX партсъезда цӀерагӀча совхозашка гектара тӀара 24-негара 40 центнерга кхоачаш мара сом ца баккхар, хӀаьта «Новосельский», «Пригородный», «Родина», «Московский» совхозашка — 120 центнер. Кхы лакхагӀа хьувкъам ба хьалха латтача бригадашка. Баьцадаарий хьувкъам лоха ба юрта боахама министерства боахамашка. Укх шера из гектара тӀара 60 центнерал совгӀа хилазар. «Плодопром» — 42, объединенешка «Чечингсортсемпром» — 72, «Чечингушвино» — 28, хӀаьта «Чечингплодоовощхоз» — 155 центнер.

Вай йиш а я Ӏалашде а деза 1985 шера баьцадаараш — 155 эзар тонн, сом — 95 эзар тонн, коартолаш — 11 эзар тонн йохка аьнна йола цхьайтталагӀча пятилетка заданеш кхоачашъелга.

ХӀинз, КПСС ЦК-н а СССР Министрий Советен согамга хьежжа мехка сомийбаьцадаарий Министерство вӀашагӀъеллача хана, республика хьалашка, аьлаи дӀахо А. В. Власова, нийса хургда 1982 шера дӀа а доладаь баьцадаараш, коартолаш, сом керттерча даькъе РСФСР сомийбаьцадаарий министерства «Чечингплодоовощхоз» объединене керттерча даькъе хьалхейиче. Цу тайпарча гӀулакхо эффективность айергъя сомийбаьцадаарий боахам дикала кердача лагӀа тӀа боаккхаргба.

Сомийбаьцадаарий продукци хьалкхеелга а йохкилга а цхьан объединене хьагулдар кхыча ведомствашка сомийбаьцадаараши хьалкхеде дезац яхилга лац. 1982 шера планаш тӀа оттадаь да из продукци яккхари йохкари республика ерригача районашка вӀаштӀехьдаккха.

ТӀехьарча шерашка республика кхоачашъяц шекара свекла, генараш кхедара а дохкара а планаш. Цхьадолча боахамашка уж маьра кӀаьнка хьала тӀа л. Хьаьнаргъа вай Шалински район. Ховш ма хилара, совхха укхазара дукхагӀдола боахамаш «Чеченингушвино» объединене кара дӀаделар. Района кулгалхоша лаьрхӀа хургаа хӀанз тхогара комсаш лелаелга мара дӀадехарг мичал аьна, хӀаьта шекара свеклага дӀа ца хьожаш Ӏийра. Цудухьа цун юкъера хьувкъам гектара тӀара 124 центнер мара хилазар, района цхьан боахаме — «Шалинский» совхозе 430 центнер хиина бале а.

Массе а оагӀорахьара къоастаде деза шекара свекла, хӀаьта иштта генараш дӀанийсдера, хьалкхедара, чакхдахара деша, пятилетка заданешка хьежжа — 1985 шера паччахьалкхента 17 эзар тонн генараши 200 эзар тонн шекара свеклаи йоккхилга Ӏалашдергдола гӀулакхаш а деш.

Цул тӀехьагӀа докладчика йийнар комсаш леляра проблемаш. Комсаш дукхагӀа лелаяоа нинь дӀахо хьоргболаш ба. Республика цхьайолча районий лаьтташи Ӏалама, экономически хьалаши цу гӀулакха аьттув болаш да. Бакъда, тӀехьарча шерий практико хьахьекхар, аьлар А. В. Власова, боахамий торонаш вайна массазза а кӀоарга ца яйзалга, совхоз йоккха е зӀамига хила еза гӀулакх дика довзаш ца къестадаьлга. ЦӀенхаштта гӀалаташ дузлийт сорташ хьахоржаш. Масседола хӀама де деза 1985 шера 151 эзар тонн комсаш кийчъергйолаш. Из оттадаь да цхьайтталагӀча пятилетка заданеш тӀа.

Хьайбаш леладара проблемаех дувцаш докладчика аьлар, 1982 шера республика паччахьалкхенга дохка дезаргда дулх — 39 эзар тонн, шура — 94 эзар тонн, фуаш — 96 миллион, тха — 4670 тонн.

Хьайбай боахаме керттердар — хьайбаш дика доакъаращца дизза Ӏалашдар. Цунна лаьрхӀа республика боахамашка тӀехьарча шерашка дикка кӀийле еллай. Доакъара культурашта дӀакъоастаду эша лаьтташ, хӀаьта парех хиш декхараш хӀара шера дукхагӀа хул, дукхагӀа ехк минеральни органически удобренеш, доакъар кийчделга дукхагӀча колхозашкеи совхозашкеи къаьстта отрасль а яь хьакъоастадаьд.

Бакъда, долаш долча хьалех массанахьа а йизза пайда эцац. Дукхача колхозашен совхозашен хӀанз а Ӏалашдац доакъара культураш нийса вӀашагӀтохилга, царна лаьрхӀа хьакъоастадаьча лаьттаех пайда дика эцац. Доакъараш хьалкхедечен кийчдечен дикагӀйола технологеш юкъекхувлац. Цудухьа хьайбаш эшача доакъарашца дизза Ӏалашдац.

Республике вӀашагӀ а ехха болх беш я шера специализаци йоаца ведомстваш — «Чечингскотопром» объединени, «Птицепром» трест. Дулхи фуаш дахари кийчдари керттерча даькъе царна тӀадиллад. КПСС обкомои республика Министрий Советои хадданза гӀо ду царна чӀоагӀъелен дегӀаахен.

ХӀаьта а специализированни боахамий производственни низалех пайда во ийбу, хьайбаши оалхазараши леладечара технологи, доакъар леладарен дӀаахийтарен учет лелаелга гӀожа телхадеш моттигаш хул.

Специализированни боахамаштен, хӀаьта иштта йоккхийча хьайбай комплексаштен кулгал мела ду юрта боахама министерства, кхыча юртбоахама ведомствашка. Дукхача комплексашка хӀанз а чакхдаханза дукха балхаш да, хила доагӀа хьайбаш дац, проектни низалашка кхьачаяц, из бахьан долаш боахамаша кхоачашъяц дулхи кхыйола продукцин яккхара планаш.

Хьайбай боахама кулгалдеш вай беча балха тӀа доккха кхоачамбоацар да паччахьалкхента хьайбай продукташ йоккхара план кхоачашъярах бола бехктохам колхозийи совхозийи кулгалхошкарен партийни организацешкарен кӀезига хьабехаш хилар. Из бахьан долаш заготовительни дисциплина мелъеннай, хӀаьта цу хьале хила ма доагӀара, хьайбай продукци яккхар вӀаштӀехьдоаккхача цӀенхашттарча кхоачамбоацарашка дигад.

ЦхьайтталагӀча пятилетке дулх кийчделга 22 процент, шура — 12 процент лакхлургда. ДукхагӀа кийчде дезаш да фуаши тхаи. Уж заданеш кхоачашъелга Ӏалашдара колхозашен совхозашен дикка айе еза хьайбай продуктивность, тоаде деза фермай балха дикала хьокхамаш, хьайбаш алсамдаха деза. Цхьайолча горкомашен райкомашен, министерстваша, ведомстваша е йоагӀа выводаш яьлла хьайбай боахамера хьал во хиларах шоашта яьча критикех. Хьайбаш дебадара планаш кхоачашъяц, ховлуш дукхагӀа яккхац шура. Шалински, Гудермесски, Надтеречни, Ачхой-Мартановски районашка во вӀаштӀехьдаьккхад хьайбашка Ӏа доаккхийтилга.

Дулха ресурсаш дикка тӀаккхет «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез», кхыча промышленни предприятей гӀоина долча боахамашкара. Дика дукхагӀа бехача нахагара дулх ийпар респотребсоюзо. Нагахьа санна 1975 шера кооперацe 1800 тонн хьайбаш ийцадале, 1981 шера — 7600 тонн.

Дикал лакха йолча кхачан продуктащца хадданза халкъ Ӏалашдаро дӀадех юрта боахамо а дукхача кхыча отраслеша а дика болх белга. Алхха цудухьа парте XXVI съездо данза даргдоацаш лаьрхӀар кийч а яь пхе шера плана юкъе продовольственни программа хьалга. Ков. Л. И. Брежнева ЦК Пленуме аьлар: «Из тайпа программа оттаелга — доккхача даькъе творчески гӀулакх да, хӀаьта, къайлахаьа лацц, — чоалхане а да. Цо цхьана вӀашагӀтоха деза юрта боахама шийна чура, цунца гӀулакх деча промышленноста доакъошкара, заготовкай продукци дӀаоттаь лоаттаечара, чакхдоахачара, дӀа-юха кхухьачара, торговле низаш. ХӀаьта къаьстта лоархӀаме да белгалъяьча ерригача отраслей болх бухсоцаш юкъара де лерхӀачоа — продовольствеца мохк Ӏалашбара гӀулакх де дӀаоттабе безилга».

Хетаргахьа, парте областной комитето, НГӀАССР Министрий Совето, КПСС горкомашен райкомашен, горисполкомаша боахамий пхе шера планаш юххера а оттаеча хана КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленумо дӀалеха из гӀулакх чоте эцаргда.

Тахан, аьлар дӀахо докладчика, вай доккха а цӀенхаштта а къамаьл ду резервaех. Уж тайпа резерваш йолаш я организационно-политически управлене сфере а, хӀаьта уж иштта болх бе йолалийта еза, халкъа боахама гӀулакх де оттае еза.

Уж гӀулакхаш белгалдеш вай лоархӀаме эца деза боахам хьалбара хӀара кердача хан-юкъо хӀана дӀалехараша ма яххара, аргӀанара декхараш Ӏалашде могаргдола керда кхы а толашагӀа йола организаторски политически балха формаш методаши юкъейоалае езилга а.

ХӀанз эггара боккхагӀа лоархӀам болаш да партийни боахамен органий низаш экономически балха, боахами культурен хьалъяра керттерча лостамашта тӀадахийта хилар.

Хьалха а санна, вай балха тӀа дикка моттиг дӀалоацаргья кадрови дешаша. Ерригача партийни, советски, боахама органий балхах хьахур айде деза вай, Ӏалашде деза коллективай балхах бухсоцаш хьахур ма могга дукхагӀа хилара вар дукхагӀа влаяна елга.

КПСС ЦК Пленуме дийцар доал дара районни звеньяш ма могга чӀоагӀъелга мел лоархӀам болаш да, моттигера творчески инициатива дегӀайоалаяр, дерригача доакъошкара гӀулакхаш дика леларах бола моттигерча органий бехктохам айбелга, эггара хьалха цар низаш тӀадерзадаь хила деза керда резерваш лахара, моттигерча Ӏаламен бийдален ресурсаех массе а оагӀорахьара пайда эцара.

ХӀара райсне экономика леларах бола къаьстта бехктохам тӀабуж моттигера экономически социальни дегӀаахара партийни кулгалде дезаш болча партийни комитетий хьалхарча секретараштa. ТӀехьарча хана парех дукхагӀбараш кхы а корта болашагӀа, кхы а дикагӀа гӀулакх довзаш а къестаде баьнаб экономика, социально-экономически дегӀаахара шоай районашкара дешаш, чӀоагӀа лоархӀаме, долча цу гӀулакха боккха организатораш хиина дӀаэттаб.

ХӀаьта а тахан массанена а йоллалац вайга из тайпа характеристика, цхьаболча новкъосташа цӀенхаштта хувца беза шоай болх, хӀана аьлча хӀара ди, хӀара шу массаза доалл доккхагӀа хул коммунисташта хьалхашка, дерригача халкъа хьалхашка вахаро ше уттаду декхараш.

Докладчика белгалдир дӀахо йодача хана а юххьанцарча, цехови организацей, партийни групай сий ма могга айде дезилга. Юххьанцарча партийни организацей, ерригача партийни, советски, боахама органий лоархӀам айбар — из да дӀахо йодача хана а балха стили методаши ма могга эргайоахаш тоае езилга, тӀайица решенеш кхоачаш мишта ю тӀахьожам а тохкам а лоттабелга кхы а лакхагӀа лагӀа тӀа даккха дезалга.

Экономика дӀахо айяра йоккха чура резерваш я боахам лерттӀа ца лелабар, халкъа рузкъа доадарца, цхьаболча наха шоай уйла сов дукха ярца, общественни хьашташ а ца лоархӀаш шийн хьал-торо тоае гӀертарца къовсам лоаттабар. ХӀара коммунист, хӀара комсомолец массанахьа а дерригача гӀулакхашта а гӀулакх корта болаш леладеш, тӀах аьнна, дисциплина лакха йолаш, материальни ресурсий чӀоагӀа кхомбеш, уж дӀаухийтача чӀоагӀа дисциплина лелаеш хила веза.

Партийни организацей керттерча декхарех цаӀ — моллагӀча тайпара йола а негативни явленешта лерагӀея машар боацен къовсам лоаттабе коммунисташ оарцагӀбовхаргбола хьал хьаккхолдар, карагӀдьнначуниен хьадьзаьнначуниен цхьа тӀа тӀехьашка ца боалаш, республикера морально-психологически хьал кхы а укахцӀенагӀа хургдола болх кхы а кӀоаргагӀа беш хилийтар.

Парте областной комитето, КПСС горкомашен райкомашен теркам тӀабахийта беза наха нравственни, интернациональни, атеистически кхетам балара дешашта, хьадда къовсам лоаттабе беза коммунистически морала духьала мел долчунца.

Вай беррига идеологически болх, политически дешарен экономически образоване, ерригa система, лекционни пропаганда, ерригa а массово-политически средстваш тӀаерзае еза къахьегама коллективай балха эффективность айяра, боахама инициатива, ма моггадегӀайоалаяра, боахамен политически балха тӀа демократически гӀулакхаш шердара декхара. ХӀанз из могга дизаш оарцагӀаха деза 1982 шера а ерригача пятилетка а планаши заданеши толаме кхоачашъяра, хӀаране хьадда белгалде деза республика экономически потенциал кхы а айяра ше де дезар.

КПСС ЦК Пленума, СССР Лакхехьарча Совета сессе решенешта шерра пропаганда ен, массе а оагӀорахьарен, къаьста дӀаккхетаргболаши толамаш дӀагойташ, наьха инициатива хьинаре хьаллоацаш, торонаш гучалхен царех пайда эцен гӀо деш массови информаце средстваща нахага шерра дувца деза кхоачамбоацараши холонаши дӀаяхара, мел эшачунце бахa нах Ӏалашбара республике малагӀа гӀулакхаш ду. ХӀаьта уж деш деце цу гӀулакха бехке вар малаш.

Кхы а эффективнегӀа пайда эца беза районни пресса санна йолча низ болча пропагандистски инструментах.

Ховш да литературан искусстван наха кхетам лучара низ мел боккха ба. Художественни творчествах тешаме духьале хила еза шийн «Д а г а л у в ц а р а ш» Л. И. Брежнева белгалдаь ма хиллара халча бакъахьа йоаца тӀехьале хилийта а Ӏалъмате доккха ле де а йиш йолча идеологически балха тӀа дуьйлийтача гӀалаташта.

Дукха ха йоаццаш арадаьннача «Дагалувцараша» шоай чулоацамца дӀахо хьалъюз Леонид Ильича «ЗӀамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина» яха цӀи хеза трилоги. Уж дерригa хьаькъалца яздаь книжкаш нах оарцагӀбоахея кхетам дуи тамашийна низ болаш да, цо нах гӀетта бу керда къахьегама толамаш дахара, вай сийлахь-йоккхача Даьхен сийле айяра, коммунизм котъяккхара тӀехьа къовсам лоаттабеча керда хӀамаш карагӀдувлара.

Л. И. Брежнева керда книжка — сийлахь-боккхача Даймехка тӀем тӀа котало яккха, тӀом хинначул тӀехьагӀа халонаш эшае, дегӀенача социализма общество хьалъе, коммунизм хьалъяра таханара декхараш толаме кхоачашде гӀо даь дола цхьан сага кхела чу хьагулдаь советски обществе хьахиларен дӀаоттарен, советски сагах доакха гӀулакхаш, советски сага хьисап, истори.

Доклад чакхйоалаш А. В. Власова аьлар: Вай 1982 шера чу — кердача пхе шера шоллагӀча шера чу долаш латт. Из КПСС ЦК ноябрьски Пленуме белгалдаь ма хиллара, хьалдиза хургда йоккхача политически событеша. Чакхъяргъя профсоюзийи комсомолен съездаш. Хургда халкъа депутатий моттигерча Советашкара хоржамаш. Б е л г а л д о а к х а р г д а Советски Социалистически Республикай Союза 60 шу дизар.

Ерригсоюзни цӀейш хилалехьа вай кийчлуш да республика автономе 60 шу дизари Нохч-ГӀалгӀайче Россена юкъеяха 200 шу дизари доагӀача тайпара белгалдаккха. Уж белгалара даташ дезде кийчо яро дӀадех халкъа боахама планаши социалистически декхараши кхоачашдара даькъе даь ца Ӏеш, нах интернационализман советски патриотизман уйла йолаш хьалхебара а Ӏалашмате чӀоагӀа уйла тӀайохийтилга.

Мукъаба сона, аьлар А. В. Власова, шун цӀерагӀа, республика коммунисти цӀерагӀа, беррига къахьегамхой цӀерагӀа КПСС Центральни Комитета, ЦК Политбюрона, Леонид Ильич Брежнева шийна парте планаш вахаре, реальни практически гӀулакхашка кхоачашъергхиларах тешам бала.

* * *

Докладах лаьца къамаьлаш дӀадоладелар.

— Ков. Л. И. Брежнева КПСС ЦК ноябрьски Пленуме белгалдаьккхад: «Дика вӀаштӀехьбаьнна, гӀулакх корта болаш кхоачашдеш, дисциплина йолаш хилар — из да центре санна, моттигашкара барашкаре а хьадехаза даргдоар. Ма дарра аьлча, цу тайпара шоай гӀулакх вӀаштӀехьдаккха деза ерригача партийни, паччахьалкхен, боахама органаша» — цу дешаца шийн къамаьл дӀадоладир парте Старопромысловски райкома хьалхарча секретара Е. В. Тумсоева.

Толам боаккхара керттера дар — юххьанцара парторганизацеш денал долаш хилар. Дукхача даькъе коммунисташа беча балхах, цар гӀулакхех, вахаре цар луица позици хьинаре хиларах тийша хул къахьегама коллективашкара хьал, наьха дог-уйла, творчески къахьегара бола безам; хӀаьта бухсоцача кхоачаш царна балха тӀа нарагӀдувлараш.

ГӀулакх цу тайпара лоархӀам беш леладар бахьан долаш даьхад аьнна хет тхона дӀаяхача хана районни партийни организаце социально-экономически вахаре хьахинна цхьадола толамаш.

Иштта, продукци арахецарен йохкарен 11 бетта план 101,2 процент кхоачашъяьй, йоагӀачул 1,8 миллион сома дукхагӀа махкхала а йовккхаш. Цу тайппара, кхоачашдаьд районо укх шерара шийн социалистически декхараш а.

Района къахьегамхоша республика экономикана юкъедихьача даькъа боагӀаш бода мах баьб: республикански а городской а социалистически лахе котъяьннарг а лаьрхӀа района карара кара тела ЦӀе байракхаш еннай.

Бакъда, районни партийни организаци дика кхетадеш я карагӀдаьннахкоа кхоачамбаьӀе йиш йоацилга, дига гуш я шийн балха тӀа дукха кхоачамбоацараш хилар. Из эггара хьалха ала доагӀа района материальни духовни вахара ерригача сферашка йолча кхоачамех пайда эцарех лаьца. Оаха тхоай низ дӀа мел кхоачар ду Ӏилма-технически прогресс сихъяра, къахьегама овсарле лакхъяра, продукци дукхагӀен дикагӀен арахецара йолча торонех ма могга дикагӀа пайда эцара.

Боккха лоархӀам бу производства хӀара участке, доал дара ерригача сферашка паччахьалкхени къахьегамен дисциплина чӀоагӀъяра. Из деча хана кхоачамбоацараш, данза дисараш, хьалхашка уттта проблемаш йовза, халонаш теркалъе, уж эшаяра нийсагӀа дола наькъаш леха, царца къовсам лоаттабара нах оарцагӀбаха гӀерт.

Къаьстта чӀоагӀа терко ю оаха чакхйоахача ерригача мероприятешта идеологически Ӏалаццо яра, ма дарра аьлча, беррига идеологически болх бара. Укхаза ца хьоакадича дарсдаи «Новый мир» яхача журнала тӀа дукха ха йоаццаш кепатеха дола Л. И. Брежнева «Дагалувцараш», цох «ЗӀамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина» яхачарца цхьана хьахинна цаӀ йола автобиографически повествовани. Цар тӀа цхьан сага вахара кхелага гӀолла массе оагӀорахьара къахьегай халкъа кхел.

ЧӀоагӀа деташ айденна болаш дагалувцарий дукхха разделаш ешаш ба Старопромысловски района коммунисташ къахьегамхойа, эггара хьалха мехкдаьттахой. ХӀаьта из деча хана царна дагаях йӀаьхий революционни, тӀема, къахьегама традицеш йолча шоай районе хьалха хиннараш.

Старопромысловски района коммунистий, беррига къахьегамхой цӀерагӀа ораторо парте областной комитета дош лу хьалхарча шера а бӀарчача цхьайтталагӀча пятилетка а планаши декхараши толаме кхоачашдара лоаттаче социалистически яхь керда низ чубоссабергхиларах.

— Тхона, мехкдаьтта чакхдоахарашта, — доагора-энергетически комплекса къахьегамхой керттерча отряда, чӀоагӀа дег чу дийшад «Экономика хӀаман кхом беш хила еза» яха ков. Л. И. Брежнева дешаш, аьлар В. И. Ленина цӀерагӀча ГНПЗ вокхагӀйолча оператора, Социалистически Къахьегама Турпала Н. Н. Ведерникова. Дукха кийчъю оаха доагора материалаш, бакъда, йоа а яц оаха уж кӀезига.

Цудухьа энергоресурсаш кхом беш дӀааххйтара, йовхалах шоллагӀа пайда эцара дешашта даим теркам тӀаухийт установкай, цехий, заводий партийни организацеша, коллективаша.

Энергоресурсаш кхоира массанахьа а мероприятеш оттаь а яь чакхйоахаш я, хӀаьта вирех холуш пайда а бойл. Е шу доладеннача хана дениз объединене заводашка 14,4 миллион киловатт-сахьат электроэнерги, 48 эзар совгӀа гигакалори йовхал, 18 эзар тонн гаргга условни доагор кходаьд.

Бакъда, халахете а, цу дичачунца цхьане тханцига долаш да дукха кхоачамбоацараш, болх юкъагӀбуса моттигаш. Объединене къахьегама овсарле лакхъяр, продукцега дӀадохийтар кӀезигдар, пайда бар санна долча лоархӀамеча технико-экономически хьокхамий планаш кхоачашъяц.

Реттара во латт плана тӀа белгалъяьча ассортиментах продукци арахецилген потребителашта из хан-ханнахьа лоаттаелген.

Дукхача хана дениз тӀехьаюсаш хьайоагӀа А. Шерипова цӀерагӀча мехкдаьтта чакхдоахача завода даьттаниш парафиноши арахеца участок. Е шу доладеннача хана дениз мекха халкъа боахама дӀа ца луш дисад эзараш тоннаш авиационни даьттаиш чӀоагӀа парафини.

Ара ца хецаш юсача продукце дукхагӀдола даькъа тӀадисар дувзаденна да установкаштен чоалханеча машинаштен лехача технологически боараме эксплуатаци ярца, царна лерттӀа гӀулакх ца лоаттадарца, хӀаьта из бахьан долаш уж хана хьалха йох. Къаьстта сагото яйташ да цу тайпара «болх» бечаргара доагӀар дизза хьадехаш ца хилар. Производствана Ӏаткъаш да балха тӀа кадраш дукха хувцалуш хилар а.

Цох лаьца кӀезига дийцадеце а, цхьаькха цхьан хӀамах ала безам бар са. Тха заводашта сихагӀа реконструкци елга чакхдаккха деза. Бакъда, из чӀоагӀа ледара ю. Шерагара шерага кхоачаш ца еш юс капитальни гӀишлош хьалъяра планаш. Цу тайппара, укх шера плана 80 процент мара кхоачашъяьяц, цудухьа Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе хьалъяцы тхона чӀоагӀа эшаши йола дизельни доаторa гидроочистка ю установка болх бе йолайолийтилга цхьан шера тӀехьадаргда.

Цхьаькха цхьа хӀама а да белгалдаккха дезаш. Юртбоахама продукци алсамъяккхар мел лоархӀаме да кхета а деш, совхоз вӀашагӀъеллаяр оаха, хӀанале 223 тонн дулх даьккхад цо, хӀаьта шу чакхдалалехьа кхы тӀа а 30 тонн а лургья. Завода болхлошка дехкад 13 тонн чкъаьрий. ХӀанз тепличи боахам хьалбе лерхӀ. ХӀанзле 3 гектара тӀа теплицаш хьаяра оборудовани Ӏалашъяьй. Бакъда, уж хьалъе доладала хӀанз а йиш йолаш дац тхо. Дукха ха дӀаллар царна эша участок хьа ца къоастаеш. Шозза юха хийцар цу даькъе яь решени. ХӀанз цига йовхал лоаттаяра проблема хьалхаинка эттай.

Объединенеда цу хьакъехьа новкъостал эш республика Министрий Совета, парте горкома, горисполкома оагӀорахьара. ХӀаьта оаха дот а доах из тхоашта дергхиларах.

— Района ерригача къахьегама коллективашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдара творчески бехктохам чӀоагӀа айбаьи къахьегара хьалаш хьадаьд, — аьлар парте Наьсарен райкома хьалхарча секретара А. А. Мимева.

Аз хоам бу парте обкома пленумага Наьсарен района къахьегамхоша пятилетка хьалхарча шера десаш чӀоагӀа айдена къахьегаш хиларех. Промышленносто толаме кхоачашъяьй 11 бетта заданеш. ДӀадахача шера цу хана ца нийсдича дерригa хьокхамаш лакхденнад. Арахецача продукце дикал товенный.

Дикка толамаш даькъад юрта боахама къахьегамхоша а. Района укх шера паччахьалкхенга планал совгӀа дехкад 4070 тонн ялат. Лаьтта леладара культура лакхъяра гӀулакхий комплекс чакхъяьккхаро йиш хилийтар хьаннӀий рекордни бола хьувкъам кхебе — хӀара гектара тӀара чуийцар 27,8 центнер е дӀаяхача пятилетке юкъера лаьрхӀача хӀара шера чуийцачул 7,6 центнер дукхагӀа.

Ка болча ялатий хьувкъам лакхбеннаб гектара тӀара 4,7 центнер, дерригa дохкха ялат 5077 тонн алсамдаьннаб.

Шерагара шерага шоай балха хьокхамаш лакхъу

КПСС Нохч-ГІалгІай обкома IV пленум

ЕРРИГА ТОРОНАШ – ПЯТИЛЕТКАНА

хьайбаш леладераша. Хьайбаш Іенгара дахара итогеrІа района віаштта шозза КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Сийлен грамоташ еннай. ДІаяхача пятилетке юкъера лаьркІача хІара шера йоккаш хиначул 383 тонн шура, 127 тонн дулх дукхагІа дохкартда пачхьалкхенга укх шера. Ерригa хьайбаш продукташ йоккара 11 бетта планаш тІеххкоачашъяьй, дІадахача шера цу юкъа даьчунца нийсдича боарамаш лакхденнад.

Партийни организацей низаш тІадерзадаь хинна къахьегама коллективан инициатива дегІайоалаяра, балха эффективности дикали айяра, пачхьалкхен планаш кхоачашъяра ,бухсоццача кхоачаш хьахур дукхагІа хилийтара бола боахама кулгалхой бехктокхам лакхбара.

Къахьегама коллективашка план кхоачаш ца еш цхьаь цаІ коммунист ца хулга, парте хІара член лоархІаме общественни поручени кхоачашъеш хулга, болх инициатива йолеш барца, производстве а вахш кхетам луча а долча кхоачамбоацараница, дисциплина телхаечарца, боахама воаал дечарца, харцахьа хІамаш леладечарца. хьинаре къовсам лоаттабарца пийгара хьокхам луш хулга Іалашдар духьа оттадаь дола декхар кхоачащдеш да.

Парте Назьарен райнома шийна хьалхашка декхар оттаду цхьайтталагІча пятилетке халкъа боахам дегІабоалабара республико кхоачашъе сача планашта шоаш юкъехьош дола дакъа доккхагІа хилийтар духьа района экономически потенциалах кхы а баззагІа пайда эш. Оаха лерхІ трикотажни фабрика сиен сменагІа болх бе лиикхара нахъкъаца промышленни производства боарам дикка лакхбе, хьатІахулача шера хьалхарча квартале кирпичний завода ю реконструкци чакхъяккха, массех кхыйола техническ мероприяти кхоачашъе.

ХьажкІаш дІаяа лаьтташ 3600 гектарага кхоачаш шердерга, коартолаш дІаювраш — 900 гектарага.

ТІадоагІача шера денз диена дукхагІа хилийте лерхІ хьайбаш, цу даькъе деттаи дола доахан.

Уж декхараш кхоачашдулургдац эггара къалха кхоачамбоацараш дІа ца доахе. ХІаьта уж тхзацита хІанз а кІезига дац. ТІагІертта болх бе беза боахамаша ое делга дІадаккхара, ерригача юртбоахама культурай хьувкъам, хьайбай продуктивность лакхъяра, юртбоахама продукцета сацна, промышленниченга а дІадохийтар кІезгаде, цун динал тоаяре.

Цуица цхьана тхона новкъостал эш республикански органий оагІорахьара. Района совхозаш геттара мелла Іелацъяь я хьажкІаш, коартолаш чуэцача, сомий бешамаш леласча техникаца, тракторни прицепашца, дезача дисковии маккашца, опрыскивателашца, водораздатчикашца.

Деррига уж дешаш къостадеча хьинаре дакъа лоацаш хила еза республика министерствашн ведомствашн. Халахете а, цу тайпара гІо тхона дукхагІйолча хана холуш хилац.

— Карарча пятилетке тха завод халкъа боахама энергетически доакъоште лакха оцсарле йола оборудованин апаратурей лоаттаелга Іалашде дезаш я, — аьлар «Красный молот» завода директора **Г. К. Веденеев.**

Тхона къьегга гуш да тхоай декхараш, хІаьта партийни, общественни организацеша, администраце, завода ерригача коллективо бешбола болх уж кхоачашдара тІа а берзабьб.

1982 шера 1 январе дена балха планировани елген оценка лулген цІенача продукце хьокхамагІа леладарга яргьа завод. План чІоагІа низткьала яле а, кхоачашъюлургйолаш я. Вакъда, чІоагІа сагото дІтташ да кхы а доккхагІа дола хьокхамаш дахара йолча торонех хІанз а боагІаш бола пайда эцаш ца хилар. Цхьадола бахьанаш завода чуэьа леттача гІулакхех тийша да. Уж тхона доззаш да, царца къовсам лоаттабу, хІаьта уж дІадахара тха юкъ дІа а кхоачаргба.

Болат доаладераш герда плавка ец болча хана Іуйрийна 6 сахьат даьлча а шоай болх йистебаккха ца хаувш бусаш моттигаш кІезига нийсаац, хІаьта цу хана завода лоттаю электроэнерги лаьгІъю. Пишкаш шеллу. Уж йоахьаьяра кхы тІа а электроэнерги эшаш хул, совлен йоаю безача маьха огнеупорни материалаш, 20 тоннага дІанхоачиш кхача болат доа.

ДІахо аьлча, Заводага боаррамагІа болх байтар духьа вай республика Министрий Совета решени лыр мажаут чулоаттаду хранилищаш хьалъяра, хІаьта хІанзара Іа хьатІаоттанехьа из яь яккха езаш а яр. Вакъда, из гІишло хьалъелга геттара во латт, хІаьта СМУ-6 цІенхаштта оарцагІа ца йоале укх шера из чакхйоаккхарга даха дог а дац.

Иштта, ала безам ба са материально-технически Іалашо во ярах а. Из ала доагІа тха завода еxoх санна республика берригача машинашъераштта лоаттаечох а.

Укказа белгалдаьда дешаш къовстадойя завода торонаш хургьа кхы тІа а резервашта хьагучаяла а планаш кхоачаши тІеккхоачашш яра уж тІаерзас а.

Трибуна тІа ва республика Министрий Совета председатела заместитель **А. И. Иванов.**

Республика Министрий Совето ноябрь бутт чакхбоалаш шийн заседане Нохч-ГІалгІайче цхьайтталагІча пятилетка а 1982 шера а экономически социальни дегІабоалара йолча плана а, хІаьта иштта Пачхьалкхен бюджета плана а проекташ йийца а йийца уж нъоабалийр, хІаьта хІанз Лаьххехьарча Совета арІанарча сесое ювца дІачу а лу.

Республика экономика дегІанхулара темпаш йийзай мекка а Российски Федераце а халкъа боахам дегІабоалабара йолча юкъарча программаца, йолаш йолча материальни финансови ресурсашка хьежна а я.

ЦхьайтталагІча пятилетке лерхІ мехкдаьтта чакхдоахилга дегІаккхувла, йоахала энерги дукхагІа яккха, машинашъелген металлообработкен, приборан, автоматизаца средствашн, радиотехнически кхыйолен аппаратура хьаелга лакхача темпашца дегІахувла.

Плана проекта тІа къаьстта моттиг кхоач халкъа чІоагІа. эшача товарашка, уж хьаделга 28 процент тІаххетарга, хІаьта культбытен хозобиходен дараш — 40,5 процент.

Халкъо чІоагІа хоатташ дола товараш вайцига арахец 120 предприятие. Мах беча организацешка дІаухь моттигашкарча товарий 600 тайпа, цу даькъе 200 культбытен хозобиходен изделеш.

Вайна гуш ма хиллара, бІарчча хьайнцача цифраш йоккхий а я, хІаьта гІулакх сагото е еза аьнна хеталуш я дац. Вакъда, анализ йича гучадоал гІедлуаш укказа хІама доацилга. Шера вай арахеца халкъо чІоагІа хоатташ дола товараш 340 миллион сома маьха да, хІаьта шера йола цар товарооборот 740 миллион я, вешта аьлча, вовшта эшаш долчарех кхыметтел ахаш а хьадац вай. Из бахьан долаш пластмассовии дахчани прищепкаш, целашта, шодашта, йолхьинашта ехха Іеркаш, корийн наІарийн алтамаш, хий деттаргаш, полиэтиленови тІоргашаш, гоnаш, йоалгІош, хІама кийчдеча эша дахчан ул..., банкай ноrІараш дІакъуала закруткаш санна чоалхаче йоаца дукха кхыйола хІамаш а кхычахьаре хьатІанкахьа езача эттад.

ДІаяхача пятилетке маха чІоагІа хоатташ дола товараш арахеца цхьаь цаІ цех хьалъяьац республике, хІаьта е лийрхІараш алх яр. ЦхьайтталагІча пятилетке республике хьалъе лерхІ, 8 цех. ХІанзалца хьа «Красный молот» заводе йолаьыр мара кхы царех хьалъеш цхьаккха яц. Цу тайпара цу лоархІамеча пачхьалкхен гІулакхаца ницъ лацар нийса дац. Товараш арахецара даькъе кхьачача боарама критически мах а бань, цхьайтталагІча пятилетка плана проекта тІа белгалдаь декхараш шеко йоацаш кхоачаш а тІеххкоачаш а делга Іалашде деза. Цунца цхьана цІенхаштта хьажа дева арахецача изделей дикал-лакхьелга Іалашдара дешаииа а. Царех дукхадараш шоай кугага, хьисапага, отделка а упаковка а ярга диллача республике кхычахьара хьатІанхухьарел эсалагІа де.

Продовольственни проблема ший боахама а политически а лоардІамга диллача ерригача пятилетка юкъмоттиг дІалоацаш хургьа. Из толаме чакхъяккхара эша лард семах латт аьлча, из латт юртбоахама производство лакхача темпаех дегІаухаш хиларах. Бахача наха продукташ лоаттаяра гІулакхаш дукха а динагІа кхоачашде торонаш хургьяр вай, нагахьа санна цу декхара бехктокхам биаза кхетабеш юртбоахама ведомствайн районийн кулгалхой баларе.

Масала, цхьаболча кулгалхоша харцахьа кхетадаьд специализаци яра гІулакх, церна хет «Плодоовощхоз» яха объединени віашагІъелла хилча кхы цхьанне а баьцадараш кхедара йоакхо е езац, аьнна. Цигара хьадогІа Веденски, Советски районаш баьцадараш віалла кхе ца деш Іер, хІаьта Надтеречни, Гудермесски, Малгобекски, цхьаца кхыйолча районаш уж кхеделга геттара кІезигдаьд.

ХІаьта цу районашка баьцадараш лоаттадаза яргйоаца больницаш, берий учреждеш, болхлой класс хилча нийса лархІа доагІий из? Из бахьан долаш г. Грознера юрта баьцадараш дІакхахьа дезача эттад гІулакх.

Бахача наха кийчъена юртбоахама продуцех хьун сомахи эрий хьахулача комарехи пайда эцара даькъе хІанз а къовстаданза дукха дешаш да. Кхачан промышленноста министерство, респотребсоюз декхарийла я из продукци Іалашъяра а цунна переработка яра а болх тоабе. Во пайда ийбу вайцига хІанз а чкъаьрий леладеча Іамий боахамах.

Лоацца арга аз наха бытовой гІулакхаш лоаттадарах.

ХІанз чакхдоалаш да 1981 шу, хІаьта цу даькъа предприятей балха ньча итого хьагойт дукхача ведомствашa шоай болх эрга ца баьнхалга, маха гІулакх лоаттадара шоашта хьалхашка оттадаь декхараш цар гаьнна кхоачащдеш доацилга. Из эггара хьалха доагІа бытовой гІулакхаш деча министерствашка.

Предприятейн ведомствайн кулгалхой, шийн планах лоархІаеш йоаца бытовой гІулакхаш ду министерство, партийни, советски, профсоюзни организацеш декхарийла я быта службе къахьегамга цІенхаштта хьажа, даькъа балда гІулакхаш бахьан бехктокхам дикка айбе, республика къахьегамхошта тешамеи дикен гІулакхаш лоаттаделга Іалашде.

Трибуна тІа ва Гудермесски района «Терек» совхоза № 4 йолча отделене тракторно-кхаш леладеча бригада кулгалхо **И. А. Халадов.**

Гудермесски районе, аьлар цо, пятилетка хьалхарча шера юртбоахама производства эффективность лакхъеча цхьадола дика хувцамаш хиннад. Район бІарчча хьайнцача хІара гектара тІара гурахьа дийнача ялатий 25,1 центнер яьккхай, план 21 йолча. Даьхен амбарашка чутессад 14600 тонн совгІа ялат, план 14920 тонн йолча, хІаьта ялат дІало дохкаш а да. Юртара къахьегамхой комсаш йохкара планах лоархІабаьб, хьалхье даьча лоархІамаша хьахьокх, дулх дохкара план а кхоачашъергхилар, лийрхІачул 100 центнер совгІа ехкай шура.

Къаьстта дунца безам ба са дуга кхедирах, хІана аьлча тха отделени а совхоз а керттерча даькъе из культура лелаеш йоландаь. «Терек» совхозе укк тІеххьарча шерашка дуга хьувкъам лохбеннаб. 1980 шера гектара тІара 23,5 центнер аьлар, пхарча шера — 25,4 центнер, план 36 центнер йолча. Из бахьан долаш ниш шера тхона декхар тІадесад — 6500 тонн дуга. Из нита нийсдеІар лаьтта леладара культура лоха хилар, ма кхеяра технологи чІоагІа телхаир, болх лерттІа віаштІехьа ца баккхар бахьан долаш.

Укх шера кхедаь ах дуга дІадийнадар бІаьсти аьхача лаьтта. Хан-ханнахьа подкормка ца еш, гербицидаш ца тоххаш дитар из.

Дуга а кхыйола юртбоахама культураш а кхееча хьалха нийсдалийта кхоачамбоацараш дагалатташ йолча тха бригадо лаьрхІар тІадоагІача шера кхебергболча хьувкъама эша дерригa лаьтта 1981 шера 20 декабрь хьатІаотталехьа зяба аьха даккха, хІаьта 1982 шера 20 январага кхоачаш хІамаш дІайийнача дерригача лаьтташка органически удобренеш товса. ДІадера эша дуга фу кийча да.

Хьалха лаьрхІа из хиллара, динагІйолча хана 110 гектара тІа дІадийнад гурахьа дув кІа, 130 гектара тІа мунх. Дика віаштІехьдаьккхад цхьа дІайнйча дукххача шерацца хьахула баьцаш йолча чудуийташ хий дуллнага. Совхое эггара хьалхарчарца техника Іай дІаоттаь лоаттаяра йоахо йир оаха. Бригада коллективо лаьрхІад 1982 шера 23 февралага кхоачаш лаьттанна обработка еш йола техника тоаь яккха, хІаьта илаьти дуген чуэца комбайнаш — 9 майга кхоачаш.

Дуга хьувкъам лакхбаре оаха тхоай низ дІакхоачача тайпара пайда ийбергба йолаш йолча резервех, из кхедара технологи телха ца ай. тара цІенхаштта къовсам лоаттаберба. Цу даькъе йоагІ-йоагІача республикански министерствашкрен ведомствашкрен гІо эш тхона. ХІаьта эггара хьалхарча арrІанна — юрта боахама, милиораци хин боахамен министерствашкара. ХІара гектара тІара 40—50 центнер дуга дийнара, хІаьта тха хьалашка из де йиш йолаш да, дуга дІадувча чекавита капитальни планировка е еза. Хин отстойниташ хьалъяра дош а къовстаде дезаш да, коллектива йоагІаш йола техникен запасной овтхалаши яла еза.

Планаш кхоачашъеча толам боаинхилга маха, цар къахьегамах тийша да. Аз дош лу, тха бригадо 1982 шера шийна тІайца социалистически декхараш кхоачашдергхилара.

Къамаьл деш ва НГІАССР финансай министр **И. И. Голещихин.**

1982 шерара Нохч-ГІалгІай АССР Пачхьалкхен бюджета доходаштен расходаштен 170585 эзар сом хургда, аьлар во. Автономни республика Пачхьалкхен бюджета керттера доходаш пачхьалкхен социалистически предприятешти организацешти хулача пайданна тІера хьаухаш ахчахи оборота тІера йоаккхача малогахи латт, хІаьта ерриra бюджет хьанийцача цар дІалоацарга 79,7 процент. ХІаьта бахача нахагара налогий хьисапе хьаухача ахчо 20,3 процент лоацаргья.

Республика 1982 шерарча бюджета юкъера социально-культурни мероприятешка дІадохийтар 127,2 миллион сом хургда е бюджетера ерригача расходех 74,3 процент. Цо йиш хулийтаргья бахача нахага потреблейс общественни фондашкара кхы тІа а доходаш нийс.

Халкъа дешара учрежденнеша хьожаду 67056 эзар сом. Республика школашка мах боацаш дешаш да 243,1 эзар бер. ХІара классага тІадоагІача шера дІадахийта лерхІ 4,5 эзар сом. ТІадоагІача дешара шера мах боацаш учебникаш хургда 1—8-ча классашкарча берашта, хІаьта цу гІулакхага 593 эзар сом дІадохийтаргда пачхьалкхено.

Школашка - интернаташка дешаш хургда 4500 бер, царех хІарадар леладара пачхьалкхено юхалоаккхаргдоацаш дІадохийт 830 сом. Моттигерча Советий берий бешашка 1982 шера леладергда 9300 бер. Царех хІаранега дІадахийта лерхІ шера 370 сом, юкъера лаьрхІача цар даьшта-ноаношта доагІача даьхьа пуних кхоачар 85 сом мара доацача.

Бюджета тІа лаьрхІад соцкультура училищай дешархошта стипендеста лаьрхІа 1 миллион хьожаде. Халкъа дешара учрежденешка мах боацаш кхача кийчбарга дІадахийта лаьрхІад 3,3 миллион сом.

ЧІоагІа терко ергьа культурен искусствон дегІайоалара — цу гІулакха хьожадаьд 9,1 миллион сом. Къахьегамхой унахцІено лораярга дІадохийтаргда 45,7 миллион сом.

Социально-культурни мероприятешта лаьрхІа ахча дукхагІа хьожадарца цхьана дІалех цох эффективнегІеи кхом болашагІен пайда нийсбелга, хІаьта из дукхагІа йолча хана деш а дац. УнахцІено лораеча учреждешка, масала, хІара шера дукха руакъа дІаухийт санитарни транспорт дйарга. ХІаьта из лелаяра гІулакха боагІаш бола тІахьожам лоаттабац. Шоай ха яьккха яьнача машинашта списани яц, деталаши узлаши дІа-юха кхухьаш йоаю. Ерригача больницашка телац унахошта боарамагІа боагІаш бола кхача.

ЦІенхаштта кхоачамбоацараш да культурам просвещеней министерствашта карарча учрежденешка а. ХІара шера культура отделий, райОНО, унахІено лораеча учреждешка финансово-боахамий гІулакхашта ревизеш еча хана хьагучайоаха нарушенеш цаІаш хул. Министерствашa бехке барашкара доагІар диза хьадехац, нарушенеш тьахулийта бахьанаш дІадахара эшар дац.

Социалистически доалахье лораелга Іалашдара даькъе даиза дисараш дукха да просвещене, культура, унахІено лораеча учрежденешка. Средствай, маьхерча хІамай, алапе учет леделга геттара во оттадаьа. Лакхе хьоахаьяча министерствай кулгалхой декхарийла ба боахама-финансови балхадара шоай гІулакхаш хувиа, цига йоагІаш йола порядок оттаяра сихха эшар де.

Ший къамаьла дикка даькъа нов. Голещихина хетадаьд 1981 шерара НГІАССР Пачхьалкхен бюджет кхоачашъяра. Цо белгалдаьккхар, бюджета доходий план 101 процент кхоачашхургйолга, ерригача планови мероприятешта йиза финансировани елга Іалашдергдолга.

Баккъда, экономически балха аьча итогаша хьахьокх дукхача министерствай, производственни объединеней, предприятей, организацей, учреждеией кулгалхой хІанз а тІехьа КПСС XXVI съезда решенеш, планаши декхараш кхоачашдара даькъе шоашта хьалхашка латта бехктокхам биза кхетабеш боацилга. Иштта, промышленноста 19 даькъах бьвe оборота тІера налог яара план кхоачашъяьяц. Дукхта предприятеш пайда бара планах лоархІана, шоаш арахецача продукцета дІадохийтар дукхагІа хулийт.

Къамаьл де дош лу парте Наурски райкома хьалхарча секретара **А. И. Карагичева.**

Яхьа низ чІоагІа айбеннаб, аьлар цо, района хьалха латтача боахамий, предприятей, организацей коллективашка. Цар балха хьоктамаша баьъду КПСС ЦК ноябрьски Пленуме, аьттув ца хулийта хаоттама хьалаю нагтахья мара ца хула хІама я ца лерхІаш вай климатага диллача масс хаен доагІаш хулаши дола хІама санна тІаэша деза, аьнна Л. И. Брежнева хьаькъалера дешаш.

Масала, хьаэдарrва вай Ленина цІерагІча колхоза вопнхагІйола жа. Іу КПСС XXVI съезда делегат Социалистически Къахьегама Турпал Э. Хамидов. Цун бригада ткъаь шера тІа-тІа шийн хьокхамаш лаххдеш хьайоагІа, хІаьта укх шера а тІехдика толам баьккхаб — хІара бІаь нийна тІехьара 162 Іаькар. Дика толамаш доах «Терский» яхача жа леладеча совхозерча доллрнас нов. Устархановс коммунисташа ия. Албаковс. Полищука кулгалдеча «Калиновский» хьачеш Кирова цІерагІча совхозий комсаш леладеча бригадаша, «Красное знамя» колхоза кхаш леладераша, дукхкача кхычар. Цар опыт шерра йоаржаяро районага йиш хилийтар лаьтташи хьайбаши леладара даькъе дІахьалхашкахьа дикка гІа баккха. Пачхьалкхенга ялат, сом, баьцадараш, тха дохкара планаш тІеххкоачашъяьй, шера планагІа доагІа дулхи шурен йохкара эша хьалаш хьадьд.

Уж хьокхамаш даха аьттув баьннаб района партийни, советски, боахама организацеша тІагІертта болх бар бахьан долаш. Укх шера эттача йокъало, йоах нов. Каратичевас, дІадийхар техникахи материальни средствахи пайда ийбара, коллективашка къахьегам віаштІехьбаккхара лоаттабу, тІахьожам чІоагІбелга, кхоачамбоацараш, хІаьта уж, халахете а, хІана а кІезига дац, дІадахара сахагІа оарцагІдувлилга.

Районе хІара шера тоьаш хилац гІонкех мошен доакъар. ХІаьта а цхьадолча боахамий партийни организацешта Іалащдеча доакъара дикал лакха хилийтара боккъонца къовсам оттабелга віаштІехьдаккха мегадац. Ледара латт доакъара цехаш хьалъелген уж тоасаген, хайра айлац доакъарен ялаттен культурай хьувкъам. Цхьадолча боахамашкарча хьайбашта кІезига тІадеттару дулх, уж оида доацаш дулха дІачутеш. Яхь віаштІехьйоаккхача хІанз а йолаш я формализм. Долаш долча кхоачамбоацарех дукхадараш кулгалхойн специалистийн балха стили методаши эргашьа тоаяра парте райкома бюрос, юхьанцарча партийни организацешта йоагІаш йола терко ца яр бахьан долаш нийсденна да. Хьагучох, царна балхах лу алапи кхы а чІоагІагІа коллективаша хьийгача, къах бухсоццаш хьахиначох тийша хургдолаш гІулакх оттадиче бакъахьа хургда.

Бакъда, республикански органаша гІо ца дойи районе низ дІакхоачаргбац дукха проблемаш къестае. Иштта, 1980 шера февраль бетта КПСС обкома бюроси республика Министрий Советон цхьана доакъара цехаш хьалъяра решения тІайцалр, цу даькъе цхьаца— Ленина цІерагІчен «Россия» яхачен колхозашка. Уж хьадъе лерхІар хозспособагІа. ХІаьта а хІанзалца цу гІулакха цхьа кирпичи хьахинцац, «Госкомсельхозтехника» оборудовани хьахьожаьнац.

Иштта дукхаза дийнад тхона хетачох, нийса дац йаши культурай хьувкъама планировани елга, йоах дІахо нов. Карагичевас. Дукха гІум а йоаллаш, йокъал латтача лаьтташкара санна босенаш ахьлеш долчен кхоачамболаш тІоадал латтачен лаьтташкара а цхьатарра хьувкъам чуэца беза аьнна оттаду плана тІа. ХІаьта комсий бешамашкара чуэца безаш лерІ республике нггара лакхагІа бола хьувкъам, тха ерригa а хІама яц аьнна йола комсаш дІагІа 20 шерал совгІа ха яле а. Уж къаеннай, планировка ца яьча, условно хий дехкаш да оалача лаьтташка ягІа. ХІаьта а бешамаш нердайоахилга кхы ла йиш йоацаш тІехьадаьккхад лаьтташта планировка яра гІулакх ледара леладарах. Уж балхаш де дезаш йола «Чечингушводстрой» ПМК-4 Наурски станице я. ХІаьта а балхий дхоалагІа дола даькъа Шалковской районе ду цо.

Коа тІара оалхазараш леладара даькъа дегІадоаладара проблемашта хетадаь дар «Птицепром» треста директоре **А. Ж. Даніелова** къамаьл.

Пятилетка хьалхарча шера, аьлар цо, коа тІара оалхазараш леладераша цхьадола толамаш даьхад. 1980 шерацц нийсдича укх шера 10 миллион дукхагІа дохкаргда фуаш, дулх — 400 тонн. Бахача нахага ди-бийса даьнна котама кІорнгаш йохкара план 1,6-за тІеххкоачашъяьй, колхозашкен совхозашкен ди-бийса даьнна 1400 эзар кІорнгаш ехкай, цо торо хилийтар кхы тІа а 1000 тонн котама дулх даакха. Оалхазараш дукхагІа хиннад, боахама хулаш хиина эс 2 миллион сом кІезигденнад.

Из иштта дале а, даькъе хІанз а долаш да цІенхаштта кхоачамбоацараш. Эггара хьалха уж нийслу оалхазараш дукха дови хиларах, нилех кхоачамболаш пайда ца ийбарах. Коа тІара оалхазараш доаду цех «Птицепром» системе хьачуяларо гІулакхаш дикка тоаде йиш хилийтар, бакъда, оалхазараш леладелга дегІадоаладаран цун балха дикала боарам кхы а айбаран хІанз а пайда ца эцаш дукха торонаш юс. Цо производство дегІаяра эффективности темпаши лохъю.

Геттара лоха я коа тІарча оалхазарий продуктивность. ХІара нана котама тІехьара гулду фуаш 200-га дІакхоачадича кхы тІа а 25—30 миллион фуь хургдар. Коа тІарча оалхазарий фабрикай цхьаболча кулгалхоша доакъар во да яхаш бахьанаш доах, бакъда, моттигашка из тоадара деш хайра хІама дац. Из бахьан долаш доакъарца Іалашъярга диллача цхьатарра хьалаш долча фабрикашкарча оалхазарий продуктивность дикка эргаш я, тІаккха цунга хьежжа экономически хьокхамаш а. Цу даькъе масала хьаэца мегаргья «Урус-Мартановская» яхен Грозненски районера «Майская» яхен фабрикаш. Хьалхарчо мах беча организацешта дІадахьийтад 400 тонн гаргга дулх. ХІаьта «Майская» яхача фабрике дикка кІезигагІа гулде баьнна фуаш, лоха я продуктивность, нормал кхозза дукхагІа дІаухийт доакъар.

ХІанз оалхазараш леладелга кердача хан-юкъа чудолаш латт. Кхо миллион котами лаьрхІа йолча Къулбседа-Кавказски бройлерни фабрика хьалхара аргІа хьатІаь йоалаш латт. Объекте хьатІа отташ я эггара бехктокхамегІа йола ха — эксплуатаци елга дІадоладар. ХІанз фабрика специалисташа чІоагІъеш я, декабрь чакхбоалаш объектага хьожаргья пачхьалкхан комисси.

Шу чакхдалалехьа керттерча даькъе яь йоаккхаргья хІанз болх беш йолча фабрикашта еш йола реконструкци а. Цхьан дешаца аьлча, продукци йоаккхилга сихача темпашца алсамдаккхара мел эшар даькъе долаш да. Бакъда, цунца цхьана гучаювла болх юхабетташ йола факторащ а. Коа тІара оалхазараш леладеча дІадохийтачох 70 процент дар комбинировани доакъара кхоач. Из иштта дале а, хІанз болх беш йолча Ермоловски цеха ший дикал'га а дукхалга а диллача кхыметтел тахан эшаш долча доакъарца кхоачамбе мегац. Цу цеха е йолаь реконструкци хІанз а чакхъьяннац.

ХІаьта шоллагІар коа тІара оалхазараш леладу боахамаш техникаца Іалашдарга диллача дикача заводел эсалагІа дац. Из иштта дале а, болх беш йолча цхьаь цхьан фабрике, хьалъеш йолча бройлерни яр ца лаьрхІача, машинаш товю мастерскеши оборудовании яц.

Пятилетка хьалхарча шера заданеш ханал хьалха кхоачашъяра социалистически яхь а йоаржаь, аьлар парте Ведениски райкома хьалхарча секретара **Г. Г. Махауре,** — района промышленни а юртбоахама а предприятеша продукце деррига керттера тайпаш дахарен дохкарен 11 бетта планаши декхараши тІаккхоачашдаь. Шера планал совгІа 120 тонн шура, 7 тонн тха, 400 тонн сом бехкаб. Лакхача агротехнически боараме чакхдаьккхад цуйракхашкара балхаш. Дика Іаьтара доахаш латт общественни хьайбаш.

Планаши декхараши толаме кхоачашде аьттув баьвар организационно - политически, технологически, социально-экономически гІулакхий бІарчча комплекс чакхъяккхар бахьан долаш. Иштта, «Сельхозхимия» яхача районни объединене ларда тІа эшаш йолча техникаца чІоагІъяь йола доакъар Іалашду бригада хьайир. Цун ниваци лоаман даьгІенгий 3 гектар долча лаьтта тІагІоллара обработнеи подкормкен йир, оваагара денз тоаийр 300 гектар совгІа цеони. Боккха боарам бола культурно-технически балхаш чакхдаькхар, лоаман даьгІенгашка тІаккхоачаш нахъкъаш дехкид. Цо торо хилийтар 9 эзар тонн лакха динал йола йол Іалашъе, план 8 эзар тонн йолча, 20 эзар тонн силос кийчъе, план 7 эзар тонн йолча, общественни секторга хьайбай продукци йохкара планаш тешаме кхоачашъе.

Укх шера денз районе дикка кІезигдаьд бахача нахагара хьайбай продукци хьаэцелга.

Кхо шу дьалха районе во латтар социально-культурни гІирсаш хьалдара доош. Из проблема оаха къовстайар боахамашка гІишлош хьалъю бригадаш хьаяра вахьъаце, цига коммунисташ, динагІбола нах хьожабарца. Объекташ хозспособагІа хьалъелга віаштІехьдаьккхар. Карарча шера алхха кхоь боахамерча бригадаша 2 миллион сом капиталожнеех пайда ийнаб. Района дукххача юрташка бахача наха хьалъяьй клубай, культура цІеной, фельдшерско-акушерски пунктий бещха-дика здании. Юртарча гІишлошъерий профессиональни говзал лакха хилар хьагойт шоай технологега диллача чоалхане йола объекташ цар хьалъяро — итташ тІаьш, механизации яь хьайбай фермаш, доакъара цехаш, механически мастерскеш, хин проводаш. Укх деношка боах бе йолалургья 50 мейги латта больница. Махкеты-Юрта бани, Дарго-Юрта культура ЦІа. Первомайское яхача юрта хьалдаь доалаш латт культура ЦІа, районни больнице берий отделени.

Бригадаша пайда ийбер керттерча даькъе моттигерe гІишлон материалаш я, цар хьалъю объекташ лакха дикал йолаш хул. Дикка кІезигбеннаб ахча дикка гаьнна дІауха нах. Юрта боахаца министерствай цун УКС-ом планови хьисапе цу бригадашта материально-техническ Іалашо елга віаштІехьдаккхар лов тхона.

Халахете а, тхо доккхал де йиш йолаш дац бахача наха цІеною хьалдарах аьлча, эггара хьалха къаьст-къаьстача ведомстваша шоай нахарча организацешта нах чубаха фусамаш хьалъяра даькъе. Масала, хьун боахама министерства ше хьалдa лаьрхІача цІеношка дІадохийтараш 20 процент мара капиталожнеш яц. ХІаьта Грозненски производственни швейни объединене гІишлош хьалъелга віалла дІа а доладьац.

КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенешка хьежна районни партийни организацешка хьалхашка латтача декхарех дувцаш тхо къайлакххалье йиш йолаш дац балха тІа дола цІенхаштта кхоачамбоацараш дика дисараш. ХІанз а йолаш я тханига социалистически доалахьен тІахухудар, боахама доал во дар, торговли бытовой гІулакхаш деча нарушенеш яр, къахьегамлоша дІадахарашнен хьашташен хьажа цхьабола кулгалхой бешаш ца хилар санна йола ийрча фехташ. Цу деррига юханчахьарча гІулакхашта принципиальни оценка елар дукха ха йоацаш чакхъьяьннача парте района пленуме. Дукха де дезарга район социально-экономически культурни даькъе дІахо дегІайоалара а. Уж лоархІаме декхараш кхоачашдара, КПСС ЦК ноябрьски Пленуме из белгалдаьккха ма хиллара, эггара хьалха партийни организацеш, коммунисташ оарцагІбахаза баргбац. Къаьстта чІоагІа терко е йоагІа кадраш хьахаржара, уж дІа-юха нийсъяра, резерваца болх бара.

Ший къамаьл чакхдоалаш нов. Махауре дош делир Ведениски района коммунисташа, дерригача къахьегамхоша белгалаь программа кхоачашъяра, керда толамаш дара СССР хьаь 60 шу динар, вай республика лоархІаме юбилеяш еаьвара шоай низ, знанеш, хьинар кходерг. ла хиларах.

Дийцача дешах лаьна шера соцам тІайцар.

МОЛДАВСКИ ССР. «Виерул» яхача Іилма-производственни объединене биофизика лабораторе тохкамаш ду хьалхагІе а белгалъяь маьхе признанаш хургйола баьцонгІаш кхеяра гамма-зІанараш леладра. Кийч а яь производствана юкъе йоагІаш латт «Стерилизатор» яхача гамма-установкаца комсий гаьнаш тІайогІа кийчъяра технологи.

Физикашен биологашен цхьана беча балхо продуктивность лакха йолаш лазаранта дуьхьа отталуши дола комсий сорташ хьадара йола йоккхий перспективаш хьаелл селекционераша.

«Стерилизатор» яха гамма-установка производственни гІулакхашка хІана пайда эцаш а. УстановкагІа чакхъьяьча комсий гаьнаш массехк парти опытни участкашка дика хьийкъай. Физиологен биофизикан отдело опыташ ю производственни плантацешка дІайогІа сихха комсий гальгаш кийтъеш. «Стерилизатор» яхача гамма-установке комсий гаьнаш кийчъяьчуа тІехьагІа, ера лаьтта дІайогІалехьа гидропонни теплице дІачулу уж. ЛаьрхХІа" кийчъяьча питательни рецептура а иштта новкъостал ду комсий га дегІайоалара.

СУРТА ТІА: гидропонике комсий гаьнаш кхееш болча НПО теплични боахаме.

А. ЛЫКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ГОМЕЛЬ. Искусственни хьалашка грибаш кхедара технологи кийтъяьй хьун боахама Белоруссии НИИ балхлоша. Из чоалхане яц. Кердача дака дахчан ниишка оттаю опяти вешенки яха грибница. Шин бутт гаргга ма йоаккх грибницашка йІенхал йолча а тоадал йолча а кийчаш латташ. Цул тІехьагІа лаьтта тІахьоарц, тІаккха ши кІира даьлча грибаш хьагуьдоал. Теплица хІара гектара тІара шера институто чуэц 200 тонн гаргга продукци.

СУРТА ТІА: грибаш ледара йолча разработнай кулгалхо хьун боахама Белоруссии НИИ вокхагІвола Іилман болхло, биологически Іилмай кандидат В. И. Фомина (аьрдехьара яр), лаборантка Т. С. Дьятлова институте теплице.

И. ЮДАША сурт.
ТАСС фотохроника.

МОСКВА. «Быта служба-81» яха отраслашта юкъера тематически выставка хьайиллай СССР ВДНХ.

Быта служба тайп-тайпара сферашц дегӀалхиэрахи цэр перспективахи дуьцаш я шерра экспозици. Шоай говзал дӀахьокхаш ба укхаза хуломникаш - моделье р а ш, обувщикаш, часовщикаш, мастераш - ремонтникаш.

Цига баьхкарашта йовзийт 900 тайпара тахан бахача нава быта предприятеша деш дола гӀулакхаш хьахьокхаш йола экспонаташ.

СУРТА ТӀА: саьхьатанта поточно - операционни ремонт ю пункт. Кердача технологически оборудованеи балхаш кооперационно дӀа ниийсдаь хиларо торо хулийт заказаш кхоачашдара ха кӀезигье а ремонт дикагӀа е а.

Б. СОЗИНОВЕИ, А. ШОГИНЕИ сурт. ТАСС фотохроника.

ГРОЗНЕРЧА ЭКРАНАШ ТӀА

«МАТРОСИЯ ХАТТАРАШ ДАЦ»

Из цӀи йолаш я Инин Аркаде сценарех М. Горьке цӀерагӀча киностуде режиссера Рогов Владимира оттаяь музыкальни кинокомеди.

Фильма керттера турпалаш — Москверча театральни института актерски факультете деша отта йодаш йола вуриййтта шу даьцна йоӀ Альнан ваьча юрта цӀаводаш вола чкъаьрий луьцача сейнера матрос Сакян.

Наьнъа болхаш хьоацал тоссаленна уж кхы къестац. Кино хьежарашта бӀаргагурга дукха сакъердаме а беламе а хӀамаш. ХӀаьта фильма чакхдалор кинокомедешка ма хилара дика хул.

Картине ролаш ловзаьш ба къона а гӀорбаьнна а актераш: Т. Пельтцер, М. Пуговкин, Л. Хитяева, В. Андреев, кхыбараш.

«ДОККХА БЕХКТОККХАМЕ ГӀУЛАКХ»

Из фильм К. Лагунова, Д. Макарова сценарех даьккхад Свердловскерча кинематографисташа. «Картина керттера декхар да коммунистически нравственность чӀоагӀъяр», аьнна фильма режиссера Васильев Евгене.

Мехкадьтта провод йиллар, товарий пари эрга а яьккха тоаяр, керда завод хьеллар — цкъарчоа уж проблемаш я аьнна хет фильме керттера яраш.

Баьъда, стройка тӀа ниисденнача доккхача, бехктоккхамеча гӀулакхаша, аварн хила тарлуш хиларо, управлене начальника Батукина майрача решене хьадьокх мишта хила веза таханара производства кулгалхо, мел бехктокхаме хет цунна шийна тӀадилла гӀулакх.

Укх фильме кино хьежараш вӀашагӀкхетаргба гӀоръьннача советски актрисаца, Украински ССР халкъа артистаца Заклунная Валерияца. Кинематографе шийн тема я цуя: таханарча хьаькъал долча кхалнаьха суртсибаташ кхоллар. Экранаш тӀа цо хьакхеллача оамалех майрра ала мегаргда: халкъа оамалаш я. В. Заклунная дика йовзаш я «Сибирячка», «Лаьттара безам», «Къаьстта лоархӀаме декхар» яхача фильмех.

Иштта, свердловчанаша оттадаьча кердача картинс ба актераш Васильев Анатолий, Владимиров Игорь, Кузьмина Елена, Эйбоженко Алексей, кхыбараш.

ЮХА А ЭКРАНАШ ТӀА

Юха а экранаш тӀа хьокхаргда польски кинематографисташа 1974 шера Керстен Адама а Жукровский Войцеха а сценарех режиссера Гоффман Еже даьккха «Потоп» яха картина.

Фильме дувцаш дола хӀама хиннад 1655 шера март бетта. Шведски эскаро вӀалла ховм я ца беш Польшаца тӀом болабаьб. Доагаш да цӀенош, гӀаьрахоша кӀалаяду шоаштa кӀал мел дисар, кхеранна говраш, удаш ба во Ӏонабаь а гера доацаш а бола Польша бӀухой, деррига а вӀашагӀаийнад.

Уж исторически событеш юкъеча фильме къаьста бӀаргагу вайна хьалха къовлаца, харцонца буйзам болаш хиннa, хӀаьта хӀанв моастагӀаца къовсам лоаттабеча майрал, денал тойташ вола къона хорунжий Кмитица Анджей. Е фильм доаккхаш автораш керттерча даьхъе хьаьохка гӀийртаб дерригача халкъа турпала гӀулакх, шоашта тӀавенача моастагӀчоа на ца ялар.

Фильме ролаш ловзаю Ольбрыхский Даниэла, Бруник Малгожата, Ломницкий Тадеуша, кхычар.

СУРТА ТӀА: «Матросий хаттараш дац» яхача фильмера кадр.

В. КОВАЛЕВА.

БИБЛИОТЕКАРЬ— ХЬЕХАМЧА

Аз болх беча Назрановски районни библиотека централизовании системах болх беш я 1976 шера дехз, хӀаьта цу ханналца тха библиотеке верригаш а вацар вяь болхло мара. Тахан из а ткъо гаргга саг юкъевоагӀаш йола йоккха коллектив, болх беш я пхиъ отдел.

Са безам бар лоаца литература комплектовани а обработке а еча отделах дувца. Цу отдела кулгалдеш я шийн болх дика ховш, йоккха опыт йола специалист Даурбекова Фатима. Цо цахаддаш эшаш дола литература лоаттадеш киларах кхыча отделий торо хул наха юкъе книжканта пропаганда е. Из отдел хьеллалца тхо тхоаш ахв лезаш хулар эшаш дола литература да Грозверча бибколлекторе. ХӀаьта хӀанв из беррига болх — книжкай комплектовани яр, уж инвентарии книжкна тӀа дӀаяздар, царна каталогии карточкаш оттадар, централни системана чуйоагӀача районерча филиалашка дӀадахьар — Даурбековас кулгалдечв отдело бу.

Цу гӀулакко дукхагӀа мукъа ха ют филиалашка болх бечарна ма хулла дукхагӀа нах книжкаш дешачарна юкъеоза, книжкаш дешарашц дукхагӀа болх бе, литературава шерра пропаганда е.

Итт шера библиотеке къахьегаш ше Ӏоаль говзал а опыт а Фатимас дӀалу шийна улув болх беш болчарна. Цун отдел дӀе сагах латт, уж дукхагӀча даьхъе къона маьхкарий ба. Баькъда, къона бале а, уж дика хьетадеш а кхоачашдеш а ба шоай декхараш. Царех ба йоккхагӀйола библиотекарь Л. Гадаборшева, библиотекараш Д. Мазиева, А. Маринцева, З. Куркиева, Ф. Марзиева. Царга-м во болх бе йиш а яцар, хӀана аьлча, эшамагӀий массаза а шоай хьехамча тара хила гӀерташ ма хулий. ТӀехха Даурбековна тара хила гӀерте болх алхха дика мара бе йиш яц.

Даурбекова Фатима насткаста бӀаргаго йиш а центральни библиотечни системана чуйоагӀача филиалашка яхе, хӀаьта уж райоие 28 я. Цу филиалий болхлошта гӀоновкъостал ду цо библиотечни каталогий, тематически картотекай болх тоабарa.

— Нийса хургдац, — йоах Фатимас, — оаха деррига даьд аьлча, тха балха деррига а дика да аьлча, керттердар де дезаш да дӀахойодача хана. — Оаха тхоай низ, хьнпар кходергдац филиала тархе тӀа кхачалехьа книжка обработка яь массейолча этанах чакхдаккхара.

Вай тешаш да Фатимас шийн дош кхоачашдергхилараx.

С. ГАЗДИЕВА.
Назрановски районни библиотека книжкаш дешачарна гӀулакх дечa отдела заведующи.

«Урожай» яхача ДСО рессовета XI конференцера

Дахача шоатта дийнахьа Грозверча эпсарий ЦӀагӀа хилар «Урожай» яхача ДСО Нохч - ГӀалгӀай республикански Совета XI конференци.

Шийн отчетни доклада тӀа цуқ председатела Д. М. Альтемирова аьлар:

— ДегӀайоагӀача промышленноста, юрта боахама, Ӏилми, техника сейна йовхо ю парте а правительства а язька могашал лоралра, тӀехьа-тӀайоагӀача хана физкультурен спорти дегӀабоалаяра, цу гӀуланка дола дика теша да дукха ха йоаппаш келатеха арабьнна «Физически культурен спорти дӀахо а шерагӀа йоарнаяра» хьайхехьара КПСС Централни Комитетен СССР Министрий Советен соцам. Массейолча спортинин организацешта бехктоххаме декхар а хинна дӀазттаб из соцам. Тоъам ба из партийни документ арадаьлча гӀоне дукхьал вай цкъан республике хьалдаь а тоадаь а даьннача спортгӀирсех лаьца аьлча, масала: «Садиo» яха наьк ду бассейн, гимнастика зал, С. Орджоникидзе цӀерагӀа Грознера стадион, Калиновскера, Первомайскера спортзалаш, кхыраш.

Наьха могашал лорарa, тоаяра, цар къахьегам айбара, производства эффективность лакхъяра дикка гӀоновкъостал ду физкультурон спортон. Из гӀулакх дика дьашнад цу сацам тӀа.

ДӀахо доиладчиио белгалдаькхар, 1979 — 1981 шерашка юрташка «Урожай» яхача спортинин общества эзараш болча физкультурникаш, спортсменаш дукхагӀа хинна хилар. Цу юкъа массаза а дика болх беш, физкультурен спортан юкъе дукхагӀа нах чуоаш хиларца белгальнний Грозненски районни, Грозненскии Аргунскии городской Совесташ. Къаьстта дика болх бу Ибаков Бухар председатель волча Грозненски райсовета. Цуннa юкъе йоагӀа 30 совгӀа физкультурни коллектив, царех 10 дукхьал укх шера вӀашагӀъелла я. Массови разрядаш, ГТО значокаш лакха бола нах дукхагӀа хулаш хьабоагӀа укхаза. Дика вӀашгӀехьбаькхаб массови физкультурни болх, чакхбоах эттара чӀоагӀагӀа эшаш йола чоалхане йоаце физкультурни сооруженеш хьалъяра болх къоастабеш йола конкурсаш. Цу конкурсашка хьалхаро моттигаш йоахаш хьайоагӀа Грозненски районера «1 Мая» колхоза, «Октября 60 шу» яхача, «Пригородный» совхозий, Ермоловски леспромхоза, «Чишки» яхача санаторе, «Надтеречный» яхача комсаш лелаеча совхоза, Наурски райпо, «Госкомсельхозтехника» Аргунски отделене, «Пищемаш» завода коллективаш.

Цунца цхьана белгалдаккха доагӀаш да, дукхагӀа йолча райсоветаша шоай болх бизза кхоачаш а ца белга. Царех я Ножай-Юртa, Советски, Ведении райоиаш. КӀезиг-дукха шоай болх тоабе йолаенний Наьсарен, МагӀалбика райсоветаш.

Отчетни хана юрташкарча спортсменех кийчваьв 34 спорта мастер, 133 мастерaлла кандидат, эзар совгӀа хьалхарча разряда спортсменаш, ГТО значкисташ. Мехкарча 70 «Урожай» ДСО обществашта юкъе массаза а дика моттиган йоахаш хьайоагӀа рессовет. ХӀанз дика дегӀадения дӀахьош да спорта 22 тайпа, царех керттера дараш да шийн лоӀамагӀа кӀалтохаргагӀа латар, самбо, штанга, говрий спорт.

Обществе дикагӀа бола спортсменаш ба борецаш Х. Аскабов, Р. Абубакаров; классически хьисапе кӀалтохаргагӀа латараш — вешарий ДугучиевгӀар — Идриси Ислами, И. Висптаев; дзюдоисташ, самбисташ — Х. Герихаиов, И. Цолоев, М.-Э. Алиев; яйга атлетика — В. Николаев, А. Ахмадов; штангисташ — А. Петров, С. Саламов.

Дьараш дукха да, баьъда, де дезараш кхы а дукхагӀа да. ХӀаранс кхетаде деза физкультурен спорти наьха могашала лард йолга.

Конференце тӀайицар республика спортсменашка деш дола кхайкарал.

А. ИЗМАЙЛОВ.

САЛОӀАЧА ДЕНОШКА

12 ДЕКАБРЬ

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 9.00. «Кавказа Ӏуйре» яха радиоконцерт. 10.00. «Юбилейна накъадолхаш» яха радиогазет. 11.00. «ФаьлгӀий а приключеней а мехка» яха кинофестиваль. 17.00. Нохчийи гӀалгӀайи автономии хьахинна 60 шу дизарии Нохч - ГӀалгӀайче шийн лоӀамагӀа Россена юкъеяхка 200 шу дизарии хетаьнча художественни самодеятельноста республикански хьалхаре хьалхара тур. 19.00. Болх беш я «ВӀашагӀкхетар» яха дискоклуб.

Химикий культура Дворец. 13.00. «Нахаре шийн пиъ лахар» яха вӀашагӀкхетар. «Ориентир» яхача клуба заседаии. 17.00. Духовой оркестра концерт. 17.30. «Н. Некрасов эрсий литературе» яха библиографически обзор. 18.00. Социалистически яхье хьалхалаттарашта хетадаь «Тха кӀира» яха радиожурнал.

Н. К. Крупская цӀерагӀа культура Дворец. 12.00. «Сона бовзац цхьаькха укх тайпара мохк» яха кинофестиваль. 14.00. «Коммунистически гӀишло хьальеча лоархӀаме дакъа лоац советски профсоюзаша» яха литературни обзор. 15.00. Болх беш я машинаькъахой ренолюде, тӀема, къахьегама сийлен халкъа музей. «Даьй гӀулакхаш тӀехьенга кхоач» яха беседа.

«Оргтехника» объединене культура ЦӀа. 9.00. Ткъаь вурийтталагӀа районни комсомольски конференци. Художественни самодеятельноста концерт. Тематически кино хьокхар.

КИМ яха клуб. 17.00. «Тахан дунен тӀа» яха тематически кино хьокхар. 20.00. Кагирхой салоӀара сейре.

13 ДЕКАБРЬ

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 9.00. «Вайт бола дезал» яха радиоконцерт. 10.00. «Юбилейна накъаболх пионераш» яха радиогазет. 11.00. «ФаьлгӀий а приключеней а мехка» яха киноклуб. 14.00. Нохчийи гӀалгӀайи автономе 60 шу дизарии Нохч-ГӀалгӀайче шийн лоӀамагӀа Россена юкъеяха 200 шу дизараш хетадаь № 2 йолча берий музыкальни школа отчетни концерт. 19.00. Болх беш я «ВӀашагӀкхетар» яха дискоклуб.

Химикий культура Дворец. 10.00. Кердача книжкай обзор. 11.00. Болх беш да «Нийсархо» яха кинотеатр. 14.00. Гимнастиках йола спортивни яхьаш. 18.00. Социалистически яхье хьалхале лелаерашта хетадаь «Тха кӀира» яха радиожурнал.

Н. К. Крупская цӀерагӀа культура Дворец. 13.00. Читальни зале. «Къахьегамца я сага сийле» яха беседа. 15.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха берий кинотеатр.

«Оргтехника» объединене культура ЦӀа. 11.00. Болх беш да «Росинка» яха кинотеатр. 13.00. Болх беш я школьника салоӀача дийнахьара клуб.

КИМ яха клуб. 13.00. «Цирка арсне» яхача темах йоза утренник. 17.00. «Тха клубе хургдола фильмаш» яха обзор. 20.00. Болх беш я «Спектр» яха дискотека.

М. Горьке цӀерагӀа клуб. 14.00. Болх беш да «Сайт» яха берий кинотеатр. 20.00. Болх беш я «Икар» яха дискоклуб.

Лорае дарбан баьцаш

Дукха тайп - тайпара молхаш ю эри тӀаюовлача дарбан баьцех, мишта шоаех а пайда эц царех сага дарба дара.

Дега-мишта, дийхка, чкнла профилактика, дарба деш йолча препараткий дик даькъах кхо дакъа баьцех хьаду, хӀаьта химико - формацевтически промышленносто хьаю вай мехка арахецача ерригача молхех 45 проценти дунен тӀа хьаеча 40 проценти. Дунхача тайпара баьцаш дунен рынке чӀоагӀа хоатташ я.

Ӏалама - климатически хьалашка хьежжа, дарбан баьцаш кийчъеча вай мехка керттерча районех цаӀ я Нохч-ГӀалгӀай АССР. Вай республика территоре тӀа эри тӀаювлаш я 200 совгӀча тайпара дарбан баьцаш.

Эри тӀаювла дарбан баьцаш кийчъю вай республике: «Кооплектехсырьес», Аптекоуправлене, хьуи боахама министерства лесхозаша. Бокъо еннача моттигашка мара лехьаш цаэ дарбан баьцаш. Цудухьа дӀахо ебара царна зе а дац.

Цу организацел совгӀа дукха нах ба тӀакхаьччача моттигашкен геттара дукхен эри тӀаювла дарбан баьцаш, декоративни баьцовгӀаш гух а еш базарашка йохкашн республика доазол дехьа дӀакхухьашн лелаш. Вай республика Ӏалама зе деш хӀама да из. Из бахьан долаш «Нохч - ГӀалгӀайчен территоре тӀа эри тӀаювла баьцовгӀаш лорадрах» укх шера 29 октябре лаьрххӀа соцам бир Нохч, ГӀалгӀай АССР Министрий Советo. Цу тӀа белгалдоавкх эри тӀаювла дарбан баьцаши декоративни баьцовгӀаш цхьанхa план йоацаш лехьаеш хиларах царех цхьадолча тайпай хир хадаш хилар. ДӀахо йодача хана из кхоачамбоацар ниис ца далийтар, эри тӀаювла дарбаии декоративни баьцовгӀаш ебаяр дукха республика нариний, хьунаркий лонашка эри тӀаювла декоративнин дарбаии баьцовгӀаш гулъалга дехкаш соцам баьб Министрий Советo.

Республика юрта боахама министерство, «Межхозлес» объединени декхарийла я лехьае могаеш йоаца эри тӀаювла баьцовгӀаш лорае яа вӀаштӀехьдаккха.

Къаьстта тернам тӀабохийташ лорае езача эри тӀаювлача баьцовгӀаех я: подснежникаш, шафран, кавказски лилияш, пыльцеголовникаш, тюльпанаш, гӀа доаца джузгун, малхбоалехьара платон, первоцвет, горицвет, меловая марена, красавка, белладонна, комарий гисс, ятрышник — уж баьцовгӀаш «СССР цӀеча книжка» тӀа яьха я; лоаре еза: кавказски кӀаьда къаж, фиалкаш, крушиновн наркаш, прозенолистии зверобой, готтига тӀа дола ирис, башха белгала йоаца душица, барбарис, ландыш, горичовка, жимолость, дарбан алтей.

Хьонках къаьстта дувца доагӀа. Сага чӀоагӀа дарбана бола из тӀеххьара а «Цӏеча книжкапа» юкъебахьар кхерам болаш, геттара дукха кийчбу бахача наха. Хьоик боаккхаш бола нах шерагара шу ме доал ловмашна гаьнагӀа дӀаухаш ба хьалха оахкаш хинначa моттигашка хьоик кӀезигагӀа дегӀабоагӀаш хилар бахьан долаш. Хатартахьа, хьоик гулбеяга цхьенбоарам тӀа даккха леза, из оахнача моттигашта лесникашка тӀакхьожам а лоаттабайташ. Иштта гӀулакх вӀаштӀехьдаькхача дикагӀа ебертьа из баьцовгӀа.

Молхаш кийчъяра формацевташ эшача бийдалца Ӏалашбар дукха лаьрххӀа план оттаяьй республика цхьацца йолча районий лесникаша, Масала, Сунжевски, Шалински лесхозашка хӀара шера пхипха гектара тӀа дӀайогӀ гӀирингаш, хьандаргаш, наркаш.

«Цӏеча книжкана» юкъехьа джузгун яха дарбан баьцовгӀа ебаяр дукха кхо бӀаь гектара тӀа дӀайийнай из Шелковской, Наурски районий колхозашкен совхозашкен. Дарбан баьцаш дӀаера болх дӀахо беш ба республике.

Ю. БАЕВ, НГӀАССР хьунбоахама министерства отдела начальник.

ТИРАЖ ХУРГЬЯ

Укх шера 27 декабре город Алма-Ате хургья 1981 шера СССР ДОСААФ-а шоаллагӀа арахийцачи лотерея кхаь баьгӀаш йола тираж.

Цига довзаергья «Волга» ГАЗ-24, «Москвич-412» ИЭ, «Жигули-2101», «Запорожец-968» М яха 640 автомобиль; «МТ-10-36 (Днепр)», «М-67-36-Урал-3», «ИЖ-Юпитер-3-01», «Восток-3» яха 1920 мотоцикл; «Кама», «Десна» яха вӀашкаехка 3520 велосипед; туристаца лелаю тайп-тайпара 17760 предмет; 5800 кино а фото а аппарат; 21600 магнитофон, электрофон, радиоприемник; 3200 электросамовар, хӀаьта иштта дукхха саьхьаташ, электробритваш, кинопроекторащ, кӀувсаш.

ШоаллагӀа арахийцача лотерех дерригa а ловзадерга 7.680.000 хӀамайи ахчани кхажаш, дерригаш а 20 миллион сома боарам болаш.

Лотерея чакхъяиккхарах гулдаь ахча дешара здакеш, спортинни гӀирсаш хьалдарга, оборонни Общества материально-технически база шерьярга, спорта тӀема-прикладнойи технически тайпаш, оборонно массови болх дӀахо дегӀабоалабарга дӀадохийт.

СССР ДОСААФ лотерея билеташ эца йиш я ДОСААФ юкхьанцарча организацешкарa, «Союзпечать» киоскашкара.

Аьттув балба шун!

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.40 — Ӏуйранара гимнастика.
10.05 — «Буратино выставка».
10.35 — «Шоана, дай-нанай».
11.05 — «Массарел деваӀ» эха историке - публицистически кинокомпании. ПаелагӀа фильм. «Подвиг возрождения».
12.00 — «Майборода Платона илли» яхача фильма-концерта премьера.
13.05 — «Спортлото» 50-гӀа тираж.
13.15 — Мальта аьлаш цӀейгарь Республика Деига. «Мальта». Ӏилман-популярни фильм.
13.35 — Художникех дола дувцарам. Б. Щербаков.
14.05 — «Из муга халургда». Изобретателий конкурс.
15.05 — «СалоӀад». Халкъа кхолламах йолча телевизионни программай IV-гӀа Дунен халкъашта юкъара фестиваль. «Тха фильмлор». (Лаьхера Вольта).
15.30 — «Кердадараш».
16.45 — Фильм—берашта.
16.55 — «Хьайбай дунен тӀа».
17.35 — «ДоттагӀал». Телевизиони журнал.
18.00 — «ДоттагӀлен ирах». Дунен халкъашта юкъера берий музыкальни фестиваль. Югославера передача.
19.15 — Политически обозревателa Ю. А. Летунова беседа.
19.45 — «Московские новости» газета приз еккхара фигурни коньковаьм хахкарах бола дунен халкъашта юкъера яхь. Спортивни хьалхарваш. Шийн лоӀамера программа.
20.45 — Экрана тӀа — кинокомедиа. «Со безам».
22.00 — «Ха».
22.35 — Кинопанорама.
00.05 — «Московские новости» газета приз еккхара фигурни коньковаьм хахкарах бола дунен халкъашта юкъера яхь. МоӀанах. Шийн лоӀамера программа.
00.55 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.45 — Ӏилман-популярни фильмай программа.
10.30 — «Ӏуйранара почта» музыкальни программа.
10.30 — «Хьун этнахаш». Башкире Ӏаламех долa телевизионни документальни фильм.
11.05 — РСФСР халкъара фольклорни ансамблей выступлене.
11.35 — Н. Тихонов. «Хапама накъбаши».
12.35 — «Киномалькъбари клуб».
13.35 — «Тиль Уленшпигель» яха Г. Глебова балет. Белорусски ССР Пачхьалкхен академически Донкалача театра спектакль.
15.00 — Бургацана хоккейх лоазара СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Соболь-мант». ШоаллагӀа тайм.
16.45 — РСФСР-а Халкъа артистке Л. Гурченко дӀаолаш дола тӀемa хинара иллеш.
16.25 — «Дани лахам». М.-Г. Кадыев. Х. Мурадилева цӀерагӀча Нохч - ГӀалгӀай пачхьалкхен театра актер (гӀалгӀай меттала).
17.00 — «Ваьлачуб тӀехье» (нохчий меттала).
17.30 — «Со — доагуз». Художественни фильм.
18.45 — Берашта. Мультфильм.
19.00 — Лермонтова цӀерагӀча театра спектакль.
21.00 — Музыкальни киоск.
21.30 — Волейболах доалаш кубок эккхара кубок. Кхалнах. «Динамо» (Москва) — НИМ (Венгрия).
22.00 — «Ха».
22.35 — «ГӀор бовза сага». Телевизионни художественни фильм.

13 ДЕКАБРЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.40 — «Зарядка а Ӏуйтта».
10.05 — ДӀаяхаш Европерчанен Дунен халкъашта юкъерчен конкурсий лауреата В. Крупова (копра).
10.30 — «Будильник».
11.00 — «Советски Союзе гӀуллакх дана ва!».
12.00 — «УнахаӀаш». Ӏилман-популярни программа.
12.45 — «Ӏуйранара почта» яха музыкальни программа.
13.15 — «Москва». Кинообозрени.
13.30 — «Юртара сихьат».
14.30 — «Музыкальни киоск».
15.00 — А. Н. Островский. «ТӀехьбаьхна безам». М. Горький цӀерагӀа СССР Московски Художественни академически театра фильм-спектакль.
17.15 — «Киномалькъбари клуб».
18.15 — «Шун маьлхаш». Музыкальни программа.
19.00 — «Дунен халкъашта юкъара панорама».
19.45 — Мультипликационни фильмай программа.
20.00 — «Московские новости» газета приз еккхара фигурни коньковаьм хахкарах бола дунен халкъашта юкъера яхь. Хьалхара выступленеш.
22.00 — «Ха».
22.35 — «Песня-81».
23.45 — Волейболах бола Европейски чемпионий кубок. МоӀанах. ЦСКА — «Младост» (Югославия).
00.15 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.45 — ДӀаяхаш профессионни академически зове (г. Кострома).
10.55 — Спортах бола киноprogramма.
11.00 — «СалоӀад». Халкъа кхолламах йолча телевизионни программай IV-гӀа Дунен халкъашта юкъера фестиваль (Финляндия).
11.15 — Фильм бола хьехамагӀа. «Тоамача ишкой берзанство». Художественни фильм.
12.45 — «БӀаргагушвар — тӀеха хьалар».
13.30 — Художественни гимнастикас бола РСФСР хьалхаэ.
15.00 — Пачхьалкхаисо Центральни концертни залера советски миллионерa доллоаьмта лахргӀа (концерт).
16.15 — М. Анчаров. «Доттара доага», Телевизионни дукхасерийни спектакль. ШоаллагӀа дакъа. «Февраль, 19-гӀа, ера».
19.30 — «Реставратора шахь». Ӏилман-популярни фильм.
19.45 — «9-гӀа студи».
20.45 — «Бийса даьхьала кийла шун, бераш!».
21.00 — «Театрально афишаш хьалхашна».
22.00 — «Ха».
22.35 — «Бехьахьагаш духайаре». Художественни фильм (ЧССР).

РАДИО

12 ДЕКАБРЬ

6.00 — Москва.
6.30 — «Ферме Ӏа да». Корреспонденци (нохчий меттала).
6.45 — Хоамаш.
6.50 — Передачай программа (эрсий меттала).
6.57 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.35 — «Сердало» газета обзор.
8.20 — «Къонах». Радиовыпуск (эрсий меттала).
8.50 — Хоамаш.
11.15 — «Автоно дош». Литературни передача (эрсий меттала).
12.00 — «Иллеш а да муха». Юрта бахама къахьегархошта хетаь музыкальни программа (эрсий меттала).
12.40 — «Нахаш бола уйлаеш». Очерк (гӀалгӀай меттала).
17.00 — «Зори Кавказа» яха радиожурнал (эрсий меттала).
19.00 — «Тха музыкальни галерей» (нохчий меттала).

УКВ

19.00 — Лирически музыка концерт (нохчий меттала).
19.51 — Лагина юмористически дувцараш (гӀалгӀай меттала).
20.05 — Доьнна Никола стихай дешаш тӀа хьадаь иллеш шун стиханаш». Концерт (эрсий меттала).
20.30 — «Моттигерча композиторий салаьсаш». Концерт (нохчий меттала).
21.17 — Нохч-ГӀалгӀай музыкан концерт.

13 ДЕКАБРЬ

6.15 — Музыка.
6.30 — «ВӀоамме» яха сатирически журнал (нохчий меттала).
6.50 — Передачай программа (эрсий меттала).
6.57 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.
9.15 — «Шоана хоза хета иллеш» (эрсий меттала).
11.00 — «Дагы лехам». Корреспонденци (эрсий меттала).
12.30 — КӀиранан музыкальни программа (эрсий меттала).
17.00 — «Къона тӀехье» (нохчий меттала).
17.30 — «Школьни глобус». Радиовыпуск (эрсий меттала).
19.00 — «Иллеца доттагӀал долучарна». Концерт (гӀалгӀай меттала).

УКВ

19.00 — «ДӀаваш Хажхоев Аьмдар». Концерт (гӀалгӀай меттала).
19.30 — «Халкъ декаршем». Передача (нохчий меттала).
19.50 — Петров Андрея произведенешкара концерт (эрсий меттала).
20.40 — Сакъердаме иллеши халхара ешарара (нохчий меттала).
21.04 — «М. Сулаев стихаш дешаш тӀа даьха иллеш» (нохчий меттала).
21.32 — Нохч-ГӀалгӀай музыкан концерт.

ХӀаваъ

Тахан республике гӀаллен Грозне хуьцалуш мархаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Ӏуйрийна пхьейолча моттигашка дохк а доалаш, малхбузехьара секунде 2 — 7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 5 — 10, Грозне 7 — 9 градус йӀоахал йолаш хилен тарлу.

Кхбанея ломнсе мархаш а йолаш, дукхагӀча хана йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 5 — 10 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсанна —4 +1, дийнахьа +8 +13 градус йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ФЕ ХИЛА

Шин никъ вӀашагӀкхетача метте, хатар доацаш машинаш дӀа-юха тӀехъювлийтар дукха, светофораши тайп-тайпара наькъа знакаши уттаю. Город Грозне эттара хьалха Мусоров Павела улицагӀа оттаьй цифраш сийрдайоаха табло. Секундашца хьадьокх цо светофора сигнал хувцаялла йиса ха. Из хӀана даьд аьлча, из даьд, шин никъ вӀашагӀкхетача метте хьатӀакхоачаш латтача водителашта светофора сигнал хувцаялла масс секунд йисай хайта а 2—3 секунд хьалхагӀа машин юхасоаве царга йиш хилийта а. Цхьабакъда, дукхха водителаш светофора сигнал хувцаялла 2 секундал кӀезигагӀа ха йисача хана а паькъах тӀехледа гӀерташ кул. Светофора сигналаш иштта мара тарнаш ца ярах нах лоза а беш хатараш хинна дукха моттигаш я шин никъ вӀашагӀкхеттача.

Укх шера 11 бетта республике шин никъ вӀашагӀкхийтача моттигашка 92 хатар хиннад 12 саг ве а вуаш, 132 сага човвш а еш.

ПАП-5 доалахьарча автобуса водитель С.-Х. Д. Демилова Маяковске цӀерагӀча улицагӀа водаш Б. Хмельницке улицах тӀехвоадлача метте легковой автомашина тӀатехай автобус.

«Жигули» яхача легковой автомобила водитела кооперативни торговле начальника Г. М. Лорсанова Жуковске улицагӀа хьалводаш Радищева улица хьал тӀа ма кхаччейиге а аьрдехьа дӀахьовзача хана шийн наькъа бокъонагӀа Ӏойодаш йолча легковой машина никъ ца баларах машинаш вӀашнакхийттай.

Иштта хатар хиннад 1737 автоколонна доалахьарча грузовика водитела А. Ш. Дабаева цкъаргахьара хьавоагӀаш шийн наькъагӀа Ӏойодача легковой автомобила никъ ца баларах а.

Групповойа Ленинен шин улица вӀашагӀкхетача метте вӀашнаккхийттай В. С. Бабаханана лехкаш хинна легковой автомобили «Чеченингушвино» объединене ПМК-3 доалахьарча водитела Д. Э. Ибрагимова лехкаш хинна грузовики. Из хатар хиннача кийнаи легковой машина водитель, хӀаьта пуица хинна пассажир чӀоагӀа лозаваь а волаш больниче вихьав.

ДӀадахача кӀирагӀа (3 декабрера 10 декабре кхаччалца) республика наькъашка 10 аварь хьй 5 саг ве а вуаш, 7 сага човвш а еш.

НГӀАССР МВД ГАИ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ух., 92, Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: вартайн вахара — 9-24-04; промышленностех транспортех 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорскe — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ02504. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4753.